

গোৱালপাৰ পুৰণি বিৱৰণ

আনন্দ চন্দ্ৰ আগৱণালা

:::::::::::::::::::

গোৱালপাৰা জিলাৰ সদৰ ঠাই ধূৰুৰী ছহৰত
এইবাৰ “অসম সাহিত্য সভা”ৰ বলৱেকৌৰা সংগ্ৰহণ
পতা হৈছে। আমাৰ মৰমেন মাহুৰুৰিৰ অঙ্গীনিত
নানা ঠাইৰপৰা দৰ্শক আৰু প্ৰতিনিবিসন্দল আছি
এই বছৰত মাহু-পূজাৰ বন্ডিৰ তলত গোটা আছিছে।
পূজাৰ শঙ্খৰনি শুনি সকলোলৈ তিখা আনন্দত
মাচি উঠিছে। সকলো পূজাৰ কাবণে সাজু হৈ
আছিছে। পূজাৰ নৈবেদ্য মাহি-ওসোদি, ফুল-নিৰ্মাণীৰ
লগতে কেকেটুৱাৰ বাঁহ-পাতেট ভেটৰ দবে এই

জিলাৰ আৰু পুৰণি কামৰূপ ৰাজ্যৰ সংক্ষিপ্ত বিৱৰণ
মিথি সভাসদস্কলৰ ওচৰলৈ আগ বঢ়ালো। তেওঁ
লোকে কৃপা কৰি আজৰিব সময়ত এবাৰ পঢ়ি চালে
পৰম বাধিত হম।

১। আমাৰ আসাম দেশৰ পূব প্ৰান্তত সদীয়া
চহৰ আৰু এই পশ্চিম প্ৰান্তত ধূৰুৰী ছহৰ। অক্ষপুত্
ৰা লৌহিত। মহানদ সদীয়াৰ পৰা ধূৰুৰীলৈকে পুৰা
পশ্চিমাভাৱে আমাৰ দেশৰ মাজেদি বৈ আহি এই
ধূৰুৰীৰ পৰাই দক্ষিণ মুখে গতি কৰি গঙ্গাৰ লগত

ঝিল সাগৰত পৰিহে। সকীয়াৰ পৰা ধূৰুৰীলৈকে
অক্ষপুত্ৰৰ উন্নৰ আৰু দক্ষিণ কুলক গাৰোপাহাড়ৰ
পাঞ্চম প্ৰাতি পৰ্যন্ত আসাম উপত্যকাৰ বোলা হয়।
আমাৰ গোৱালপাৰা জিলাখন স্থানিকতে আসাম
উপত্যকাৰ এখন ভিল।

যি ভূমি ধওক আৰি এতিয়া গোৱালপাৰাৰ
জিলা বুলিছো তাৰ নাম পূৰ্বে গোৱালপাৰা নাছিল।
মুছলমানসকলে ষেতিয়া কামৰূপ বাজ্যাৰ পশ্চিমাংশ
অধিকাৰ কৰে তেতিয়া তাৰ শাসনৰ নিমিত্তে এই
জিলাৰ অন্তৰ্গত বঙামাটিত এজনা প্ৰধান কাৰ্য-
কাৰিক বা নৰাব আছিল। তেওঁ বিজিত প্ৰদেশ
খনক চৰকাৰ কামৰূপ, চৰকাৰ চেকুৰী, চৰকাৰ
ৰোৰাঘাট, এই বৎপে তাগ কৰিছিল। আয় গোটেই-
খন গোৱালপাৰা জিলা চৰকাৰ চেকুৰীৰ অন্তৰ্গত
আছিল। পাছে ব্ৰিটিছ গৱৰ্ণমেণ্টৰ অধিকাৰ হোৱাত
মুলা পৰগণা প্ৰতিকৃতি জনিদাৰৰ বাজুবৰ চালানত
“চৰকাৰ চেকুৰী” শব্দ লিখা হৈছিল। অসম বজাই
মুছলমানৰ হাতৰ পৰা ষেতিয়া কামৰূপ লয়, তেতিয়া
কামৰূপৰ প্ৰজাবিলাকক আৰু বিজিত প্ৰদেশক
উজনীৰ মানুহে “চেকেৰী” বুলি ইাহিছিল।

৪। ইং ১৮২২ চনত “চৰকাৰ চেকুৰী” বোলা
ঠাইখিনিক বংপুৰ জিলাৰ পৰা বেলেগ কৰি এখন
নতুন জিলা গঠন কৰি তাৰ নাম গোৱালপাৰা
বৰ্থা হয়। তাৰ সদৰ ঠাই গোৱালপাৰা নগত
পড়া হয়। ১৮২৬ চনত ষেতিয়া ইংৰাজ গৱৰ্ণমেণ্টে
আসাৰ প্ৰদেশ অধিকাৰ কৰে, তেতিয়া আসামৰ
বক্ষদেশৰ এটা বিভাগ কৰি সেই বিভাগৰ লগত
গোৱালপাৰাক লগ লগায়, আৰু বক্ষদেশৰ গৱৰ্ণমেণ্টে
এই প্ৰদেশ শাসন কৰে। ইং ১৮৬৫ চনত ভূটান
মুন্তত ইংৰাজ গৱৰ্ণমেণ্টে পুৰুষ দুৱাৰ অঞ্চল অধিকাৰ
কৰি গোৱালপাৰা জিলাৰ লগত চামিল কৰাত
এই জিলাৰ আৱলতন হৃদি হয়। এই দুৱাৰ অঞ্চলক
থাচ্যহল বোলে। ইং ১৮৬৬ চনত এই জিলাখনক
আসাৰ বিভাগৰ পৰা বেলেগ কৰি কোচবিহাৰ

বিভাগৰ (বৰ্তমান বাজচাহী বিভাগ) লগত বৰ্থা
হৈছিল। কিন্তু ১৮৭৪ চনত যেতিয়া আসামক বক্ষ
দেশৰ পৰা বেলেগ কৰি এখন স্বকীয়া প্ৰদেশ গঠন
কৰা হয়, তেতিয়া গোৱালপাৰা জিলাখনকো আকো
আসাৰ লগলৈ অনা হয়।

৫: ধূৰুৰী এখন মনোৰম্য ঠাই ইয়াৰ
উত্তৰে গদাধৰ নদ দক্ষিণে ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ এটি সৌভা;
পূবে ব্ৰহ্মপুত্ৰ নদ; পচিমে গাঁও; এটি উপ-
কীপ বুলিব পাৰি। দুৰৈৰ পৰা বাৰিষা দেখিলে
বোধ হয় ধূৰুৰী মেন পানীৰ ওপৰত ওপঃতিহে আছে।
ইং ১৮৬৭ চনত ধূৰুৰীত গোৱালপাৰা জিলাৰ মহকুমা
স্থাপিত হয়। পাছে, ১৮৭৩ চনত গোৱালপাৰা
জিলাৰ সদৰ ঠাই তেতিয়াৰ ডেপুটি কথিচনৰি মিঃ
এ, ছি, কেমেল ছাহাবে গোৱালপাৰাৰ পৰা ধূৰুৰীলৈ
তুলি আনে আৰু তেৱেই এই নগৰ পাতে। সেই
কাৰনেই বোধ কৰোঁ মিউনিচিপেলিটিৰে ইয়াৰ প্ৰধান
নদী কাষৰীয়া বাটটোৰ নাম “কেহেল ৰোড”
ৰাখিছে। এই কেহেল ৰোডত ধিৱ হলে সম্মুখত
বিশাল ব্ৰহ্মপুত্ৰ নদ, তাৰ বুকুত পাল-তথা নাওঁবিলাক
আৰু দুৰৈত সুনীল পৰ্বতবিলাক দেখি দৰ্শকৰ অন
মোহিত হয়।

৬। ধূৰুৰীৰ উত্তৰ পশ্চিমফালে যি ঠাইত গদাধৰ
নদ ব্ৰহ্মপুত্ৰত পৰিষে তাত এটি প্ৰাচীন কালৰ
শিলৰ ঘাট আছে। সেই ঘাটৰ নাম লেতাই
ধূৰুনী বুটীৰ ঘাট, আৰু সেই “ধূৰুনী বুটী” শব্দৰ
পৰাই এই নগৰৰ নাম “ধূৰুৰী” হৈছে। পৰ
পুৰণত লিখা বেটুনা লখিন্দাৰৰ উপাখ্যানত নেতাই
ধূৰুনীৰ নাম পোৱা যায়। চান্দো সদাগৰৰ পুত্ৰে
লখিন্দাৰক বিষহৰিৰ কোপত বিয়াৰ বাতি সৰ্পে দংশন
কৰাত তেওঁৰ দৈগীয়েক বেটুনাই মৃত স্বামীৰ শৱটো
ভূত তুলি লৈ ভটিয়াই আহি আছিল; পাছে লেতাই
ধূৰুনীৰ ঘাটত সেই ভূতখন লাগেহি। ধূৰুনীৰ সাহায্যত
মহাদেৱৰ কৃপাত লখিন্দাৰে পুনজী’ৱন লাভ কৰে।
ধূৰুৰীৰ পৰা ১২ মাইলমান উজনীত ব্ৰহ্মপুত্ৰ

কাৰত কেইটামান পৰ'ত আছে সেই পৰ্বতবোৰৰ নাম “চান্দোৰ ডিঙ্গা” সেইবোৰ বোলে চান্দো সদাগৰৰ নাও আছিল কামৰূপৰ চঢ়গাঁও থানাৰ এলাকাত এটা শিলৰ ঘৰ আছে। সেইটো ঘৰতে বোলে লখিন্দাৰক সৰ্পে ডাকিছিল।

এই ধুৰুৰীৰ এটা টিলাত শিখজাতিৰ এখন গুৰু-স্বাব বা সত্ৰ আছে। তাতে “গ্ৰহ ছাহেব,” থঙ্গ আৰু চক্ৰ আছে। সেই ঠাইডোথৰ ঝৰিয় আশ্রমৰ নিচিনা। শিখ গুৰু টেগ় বাহারী আসামলৈ আহোতে সেই গুৰু দ্বাৰত কিছুদিন বাস কৰিছিল। এই টিলাৰ বিষয়ে এনে প্ৰণাদ আছে যে আকবৰ বাদ্যস্যাহৰ সেনাই কামৰূপ বাজাৰ পশ্চিমাংশ জয় কৰিলত সেনাপতিৰ আদেশমতে শিখবিনাকৰ প্ৰতিজ্ঞনে এছাব এছাব মাটি আনি সেই ঠাইত পেলালৈ আৰু তাতে সেই জয়স্তুত বা টিলা হ'ল। তেতিৱা সেনাপতিয়ে ভাত থঙ্গ থাপি সত্ৰ পাতিলৈ। এই সত্ৰ শিখবিনাকৰ এখন প্ৰধান তীৰ্থ স্থান। ধুৰুৰীৰ “পাঁচ পীৰৰ দৰগা” মুছলমানসকলৰ এখন পৰিত্ব স্থান। ইয়াৰ কোনো কোনো ঠাইত আৰৱী আৰু ফাটি লিখা খোলাকঠি পোৱা যায়। ধুৰুৰীত এই বছৰ নতুনকে এটি দিয়াশলাইৰ কাৰখনা হৈছে। সিও চাৰলগীয়া।

ধুৰুৰীৰপৰা ১২ মাইলমান উত্তৰফালে এশাৰী পৰ'ত আছে। মুছলমানৰ বাজৰৰ কালত সেই ঠাইৰ নাম “গোলৈ আলম গঁৰ” দিৱা হয়। তাতে ‘বঙা মাটি’ নগৰৰ ভগ্নাবশেষ আছে। পূৰ্বকালত মুছলমান মৈন্যবিলাকে ইয়াৰেপৰা গৈ আসাম আক্ৰমণ কৰিছিল। বঙ্গামাটিৰ মসজিদ, পকা কুঁৱা, টেংগা চাৰলগীয়া। এসমৱ্বত এই নগৰ বৰ উন্নত আছিল। পাছে এই নগৰ অত্যন্ত অধীন্দকৰ হোৱাত স্বৰ্গীয় প্ৰতাপচন্দ্ৰ বঙামাটিৱা বৰকৱাইতাক এৰি গৌৰীপূৰ্বত নগৰ কৰিলৈ। গৌৰীপূৰ্ব এখন উন্নতিশীল নগৰ। তাতে গৌৰীপূৰ্বৰ বজাৰ ঘৰ আছে। তেওঁৰ “মাটিৱাবাগ” প্ৰাসাদ চাৰলগীয়া।

এই জিলাৰ বগৰীবাড়ীত এটা টিলাৰ গুৰুত্ব মহামায়াৰ মন্দিৰ, দুধনাথ পৰ'ত, বৈৰৱৰ চূড়া আৰু পগলাটেক পৰ'তত শিৱৰ দেৱালয় আছে। ভূৰীশৰ পৰ্বততো এখন দেৱালয় আছিল। ঘোগীবোপা পৰ্বতৰ শিলবিলাকত মানুহে কটা কেতবোৰ ঘোপা বা গুহা আছে। এইবোৰ ঘোপাত ঘুনি-সকলে বোধ কৰোঁ। যোগ সাধন কৰিছিল। পোৰাণিক যুগৰ যোগীসকলৰ দিনত এইবোৰ কটা হ'ব পায়। গোৱালপাবাত পঞ্চবত, বাঙ্গসিনী, শ্ৰীমূৰ্ত্তি, নলিকেশৰ বা নন্দেশৰ, তেগ্ধোৱা আৰু টোকোৰেখৰী আদি পাহাড় আছে। শ্ৰীমূৰ্ত্তি পৰ্বতত অনেক দেৱ-দেৱীৰ শিলৰ মূৰ্তি আছে। নন্দেশৰত মহাদেৱৰ মন্দিৰ আছে। তেগ্ধোৱা পৰ্বতত মুছলমানসকলৰ এখন পৰিত্ব থান আছে। হাবৰাবাট পৰগণাৰ টোকোৰেখৰী পৰ'তত এটা মন্দিৰ আছে। তাত ভগৱতীৰ পীঠ আছে তাত বছত বান্দৰ থাকে সেই বান্দৰবিলাকৰ বাজৰাগী আছে। যাত্ৰীসকলে তাত যি ফলমূল দিয়ে প্ৰথমে বজাৰাগীয়ে তাক থায়। পাছেহে ইয়োৰ বান্দৰে থায়। উত্তৰ শালমাৰা থানাৰ এলাকাত বীৰবৰাত বাষেশৰী দেৱীৰ দেৱালয় আছে। দক্ষিণ শালমাৰা থানাৰ এলাকাত বুঢ়া-বুঢ়ী (হৰপাৰ'তীৰ) থান আছে। তাত বছৰি মেলা বহে।

আজি প্ৰায় ৫০০ বছৰ হ'ল আসামত শ্ৰীশঙ্কৰ-দেৱ আৰু শ্ৰীশত্রুঘণ্দেৱ দুজনা মহাপুৰুষৰ আবিৰ্ভাৱ হৈছিল। তেওঁলোকে প্ৰচাৰ কৰা মহাপুৰুষীয়া বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ কে'বাখনো সত্ৰ এই জিলাত আছে। যেনে, ছত্ৰশাল, দলগোমা, বিষ্ণুপুৰ ইত্যাদি। কোচ বাজৰবংশৰ প্ৰদীপ মহাৰাজা নৰনাৰায়ণৰ ভাবেক চিলাৰায় বা শুক্ৰবৰ্জে মহাপুৰুষ শঙ্কুবদেৱৰ ভাবেক বামৰায় আভাৰ জীয়েক কমলাপ্ৰিয়াক বিয়া কৰাই-ছিল। সেই বিয়া যি ঠাইত হৈছিল তাক এতিয়াও বামৰায়ৰ কৃষ্ণ বোলে। তাতে ছত্ৰশাল সত্ৰ স্বাপিত হৈছিল। সেই সত্ৰ এতিয়ালৈকে আছে। চিলাৰায় হৈছিল।

উৎসত আৰু কমলাপ্রিয়াৰ গৰ্ভত বঘনেৰ মাৰ্বায়ণৰ
জন্ম হ'ল মহাবাজ নৰনাৰ'য়ণে নিজৰ পুত্ৰ নথকাৰ
কাৰপে ডতিঙা বঘনেৰক তোলনীয়া পুত্ৰ কৰি
লৈছিল। কিন্তু ইতিমধ্যাত তেওঁৰ এটি পুত্ৰ জন্মাত
বঘনেৰে বাজা মেপাৰ ভাবি তলে তলে স্বোহ আচৰণ
কৰিলৈ। বৃচা বজাই বুজ পাই সঁস্যে আগ বাঢ়ি
আছিল।

বৰ্ষকোৰ বা সোণকোৰ নদীৰ পশ্চিম পাবে
বৃচা বজাৰ আৰু পূৰ্ব পাবে বঘনেৰে বাহৰ হ'ল।
এদিন পুত্ৰাতে বৃচা বজাই সঁস্যে আকৃষণ কৰিবলৈ
অঙ্গাত বঘনেৰে পলায়নৰ উদোগ কৰিলৈ। ডেতিয়া
বৃচা বজাই খং কৰি তেওঁৰ হাতৰ বৰ্ণাডাল
সোণকোৰ নৈৰ মাজাল পেলাই দি ক'লে যে এই
নদীষ্টেই চৱায়োৰা বাজাৰ সীমা হওক। ডেতিয়াৰ
পৰা কোচবাজা দুই ভাগত বিভক্ত হ'ল। সোণ-
কোৰৰ পশ্চিমে কড়েতোৱা পৰ্যন্ত মহাবাজ নৰ-
নাৰ্বায়ণ আৰু প্ৰবে দিকৰাই পৰ্যন্ত বঘনেৰ
বজাৰ বাজা চ'ল। এই ঘটনা ১৫০৩ শকত ঘটে।
এতিয়াও গোৱালপাৰা জিলাৰ পশ্চিম সীমাত এই
স্বৰ্দকোৰ অদৃশ্যেই আছে। বঘনেৰে পাছত তেওঁৰ
পুত্ৰকে পৰীক্ষিত নাৰ্বায়ণ বজা হৰ। বঙ্গামাটিৰ
অমুদাদ পূৰ্বপুৰুষ কৰীভূত বৰুৱা তেওঁৰ মন্ত্ৰী
আছিল। এতিয়াৰ বিজনীৰ বজাৰ ফেন্দ .পৰী-
ক্ষিতৰ পৃষ্ঠে বিজিত নাৰ্বায়ণৰ সন্তান আৰু দৰঙ্গৰ
বজাৰ দৰ পৰীক্ষিতৰ ভাবেক বলিতনাৰ্বায়ণ
ওৱফে ধৰ্মনাৰ্বায়ণৰ সন্তান। যুছলমানৰ বাজত্বৰ
কালত বিজনীৰ বজাসকল দিল্লীৰ বাদ্স্যাহৰ তঙ্গতীয়া
সামন্ত বজা হৈ আছিল।

মানৰ দিনত উজনী ফালৰ অনেক মানুহ
ভাপি আহি এই জিলাত আশ্রয় লৈছিল। তেনে-
কুৱা কিছুমান আনুহক ডেভিড স্কট ছাহাবে মাটি-
বাৰী দি শিক্ষিমাৰ্বী সুখচৰত পাতিছিল।

৭। এই গোৱালপাৰা জিলা বে প্রাচীন কামৰূপ
বজাৰ বা বৰ্তমান আসামৰ এটি প্ৰধান অঙ্গ আৰু ইয়াৰ

ভাৰা বে প্রাচীন কামৰূপী বা অসমীয়া, সেই সম্বন্ধে কিছু
কথা ক'ব থোঁজোঁ। কাৰণ, “ব্ৰহ্মেশ আৰু মজাতিৰ
উন্নতি আৰু মঙ্গল-মন্দিৰৰ সিংহ-হৃষিৰ হৈছে— মাতৃ-
ভাগ” “অসমীয়া ভাষাৰ উন্নতি, অসমীয়া
সাহিত্যৰ উন্নতি, অসমৰ উন্নতিৰ প্ৰথম আৰু প্ৰধান
চাপ।” এই কথা শ্ৰদ্ধাঙ্কন শ্ৰীযুত লক্ষণাধ বেজ-
বকৰাই কৈছে আৰু সেই কথাত আৰি তেওঁৰ
লগত একমত হৈছেঁ জাতীয় সাহিত্যৰ লগত
জাতীয় জীৱনৰ ঘনিষ্ঠ সমন্বন্ধ আছে। জাতীয়
সাহিত্য জাতীয় জীৱনৰ দাপোণ সুৰক্ষ। প্রাচীন
ভাৰতৰ সভ্যতাৰ ইতিহাসত পুৰণি কামৰূপ বাজা
আৰু তাৰ বাজধানী প্ৰাগজ্যোতিষপুৰৰ স্থান অতি
গোৰৱজনক। বৰ্তমান যি ঠাইত গুৱাহাটী নগৰ
আছে তাতে অতীজৰ্ত প্ৰাগজ্যোতিষপুৰ নামে নগৰ
লৌহিত্যৰ উভয় পাবে হাজোৰ মণিকূটৰপৰা
মণিকৰ্ণেশ্বৰ আৰু পাতুৰপৰা নৱগ্ৰহ দেৱালয়
পৰ্যন্ত জুৰি আছিল। বামায়ণৰ মতে ত্ৰেতাযুগৰ
চৰবংশী অমৃতৰঞ্জঃ বজাই কামৰূপৰ ধৰ্মাবণ্যৰ
সমীপত প্ৰাগজ্যোতিষপুৰ নগৰ নিমাৰ্গ কৰিছিল।
প্ৰাগজ্যোতিষপুৰ কামাখ্যা মন্দিৰকে কেন্দ্ৰ কৰি
অতীজৰ্ত কামৰূপ নামে এখন বিশাল উন্নত বাজা
ভাৰতৰ এই পূৰ্বদিশত ভোটাতোৰ দৰে জিলিকি
আছিল। বামায়ণ, মহাভাৰত, পুৰাণ আৰু তত্ত্বা-
দিত কামৰূপ বাজাৰ গোৰৱৰ আৰু মহাভ্যুৰ বৰ্ণনা
আছে। পুৰাণমতে মহাদেৱৰ কোপানলত পৰি ভৰ্ম
হোৱা কামদেৱৰে এই দেশত পুনৰ্জীৱিত হৈ নিষ
ৰূপ পালে। সেই বাবে এই দেশৰ নাম কামৰূপ
হ'ল।

কুভিকা তত্ত্বত লিখা আছে,—“কামৰূপঃ
পীঠঃ সৰ্বকাম ফলপ্ৰদা।”

কুঞ্চ যজুবেদৰ মতে প্রাচী বা ভাৰতৰ প্ৰব'-
দিশত দেৱতাসকল বাস কৰিছিল। যথা— ‘প্রাচীঃ
দেৱাঃ, প্ৰাচীঃ মনুষ্যাঃ।’ সেই বেদত এই কথাও
লিখা আছে থে, — ‘প্রাচ্যাঃ দিশি ভৰ্মিজ্ঞাসি

ବାଜା” । ଅର୍ଥାଏ ହେ ଇନ୍ଦ୍ର ତୁମି ପୂର୍ବ’ ଦିଶର ବଜା । ଅମବକୋଷ ମତେଓ ଦେରସାଜ ଇନ୍ଦ୍ର ପୂର୍ବ’ଦିଶର ଅଧି-
ପତି ଆଛିଲ । ବାମାଯଣେ ଭାବତର ପୂର୍ବ’ଦିଶକ “ଇନ୍ଦ୍ରର
କାନ୍ତା ବନାଦି ମହିତ ପୂର୍ବ’ନିଶ” ବୁଲିଛେ । ବାୟୁ-
ପୂର୍ବାଗ ଆକୁ ବ୍ରକ୍ଷାଗୁପ୍ତାଗତ ଇନ୍ଦ୍ରଦୀପ ବା ସୁଧାଳୟ
ଭାବତବର୍ଷର ପୂର୍ବକାଳେ ବୁଲି ଲିଖା ଆଛେ । ମହାକବି
କାଲିଦାସର “ରୟୁବଂଶ” କାବ୍ୟାତ ସ୍ଵର ଦିଘିଜୟ ବର୍ଣନାତ
କାମକପ ଆକୁ ପ୍ରାଗ୍ରୋତ୍ତିଷ ଏହି ହୃମୋଟା ନାମକେ
ପୋରା ଯାଏ । କାମକପ ବଜାଇ ଅନେକ ହାତୀ ଦି
ବସୁଙ୍ଗଜାର ଲଗତ ମିତ୍ରତା କରିଛିଲ । ଏହି ସ୍ଵରଜା
ଦାଶବଥୀ ବାମଚନ୍ଦ୍ରର ଉପରି ପୁରୁଷ । ତେଣୁ ତ୍ରେତାୟୁଗର
ବଜା । ପ୍ରାଗ୍ରୋତ୍ତିଷର ବଜାଇ ସ୍ଵର ସଞ୍ଜତ ବିଶେଷ
ସମ୍ମାନ ପାଇଛିଲ ।

৮। বায়ু শুণাভিবাম বকৰা বাহাত্বৰ “আসাম
বুৰঙ্গীত” লিখা আছে—

“ত্রেতায়ুগত জামদগ্নি ঋষির পুত্র পরশুরামে
পিতৃব আজ্ঞাবে আপোনাৰ মাত্ৰক বধ কৰিলত
তাৰ প্রায়চিকিৎসা কাৰণে নানা তীর্থ ভূমণ কৰিলে;
তথাপি হাতৰ কুঠাৰ খহি নপৰিল। পিছে, তেওঁ
তেওঁৰ পিতৃব উপদেশযতে এই দেশৰ পূবফালৰ
পৰ্বতত থকা ব্ৰহ্মপুত্ৰ স্নান কৰে। তাতেই তেওঁৰ
সেই হাতৰ কুঠাৰ খহি পৰে। পৰশুরামে সেই
তীর্থৰ মহিমা জানি তাতে কিছুমান আঙ্গুল সংস্থা-
পন কৰে আৰু সকলোৰে উপকাৰৰ অৰ্থে কুঠা-
ৰেৰে বেঢ়া কৰি সেই কুণ্ডৰ জল ভট্টাই লৈ
যাও। তাৰে পৰা ব্ৰহ্মপুত্ৰ নদে এই দেশক দুড়াগ
কৰি ভট্টাই বৈ আছে; সেই কুণ্ডৰ নামো পৰশু-
ৰামকুণ্ড নামে পৰিচিত হয়। * * * এই আখ্যা-
নৰ দ্বাৰাই আৰ্যসকলৰ দেশ অধিকাৰ কৰা,
ভূমণ আৰু আঙ্গুলৰ এক উপনিবেশ সংস্থাপন
হোৱাৰ বিৱৰণ অৱগত হ'ব পাৰি। * * * এই
আঙ্গুলসকলৰ দ্বাৰাই এই দেশত বৈদিক ধৰ্ম প্ৰচাৰিত
হৈ আৰু বিশ্বৰ লোকে তাক আশ্রয় কৰে।”

ପୁରୀ ଆକୁ ତ୍ରସ୍ତମତେ କାମକପ ଏଥିନ ବିଜ୍ଞାନ
ବାଜା; ପ୍ରାଗ୍ଜ୍ୟୋତିଷପୁର ତାବ ବାଜଧାନୀ; ଏହି ବାଜାର
ଉତ୍ତର ସୀମାତ ତ୍ରିବିଟ୍ଟପ ବା ତିରବତ ଦେଶ, ପୂର୍ବ
ସୀମାତ ଦୌକୁ ଆକୁ ଲଖିତକାନ୍ତା ବା ଦିନ୍ଦରବାସିନୀ
ନନ୍ଦୀ, ଦକ୍ଷିଣ ସୀମାତ ବ୍ରଙ୍ଗପୁତ୍ର ଆକୁ ଲାକ୍ଷା (ଲିତଲାକ୍ଷା)
ନନ୍ଦୀର ସମ୍ମ ଶ୍ଵଳ ଆକୁ ପଞ୍ଚମ ସୀମାତ କରତୋଯା
ଗଞ୍ଜା । ଧର୍ମବଗ୍ର ବା ଡ୍ରତ୍ତାନ କାମକପର ଭିତରବୁ
ଆଛିଲ ।

ବ୍ରଦ୍ଧପୁରୀଙ୍କ କୁମାରିକାଥରୁତ ଲିଖା ଆଛେ
 “କାମକପେ ଚ ଶ୍ରାମନାଂ ନରଲକ୍ଷାଃ ପ୍ରକୀର୍ତ୍ତା ।”
 ଅର୍ଥାଏ କାମକପ ବାଜ୍ୟର ଗାର୍ବ ସଂଖ୍ୟା ନ ଲାଭ ।

ଶ୍ରୀଘୁତ ହର୍ଗାଦାସ ଲାହିଡୀ ପ୍ରଣୀତ ପୃଥିବୀର ଇତିହାସର
୨ୟ ଖଣ୍ଡର ୨୨୬ ପିଠିତ ଲିଖା ଆଛେ, “ଆଚିନ କାଳେ
କାମକପ ବାଜ୍ୟ ଏକଟି ବହୁ ବିକ୍ରିତ ଜନପଦ ଛିଲ;
ବର୍ତ୍ତମାନ ଆସାମ, କୋଚବିହାର, ଜୁଲପାଇଗୁଡ଼ି ଏବଂ
ବନ୍ଦପୁର କାମକପ ବାଜ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଛିଲ ବଲିଯା
ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ ହୟ ।”

“କାମାଥ୍ୟା ତନ୍ତ୍ରିତ” ଲିଖି ଆଛେ,—

“ତ୍ରିପୁରୀ କୌକିକାଟେବ ଜୟନ୍ତୀ ମଣିଚଞ୍ଜଳିକା,
କାହାଡ଼ୀ ମାଗଦୀ ଦେବୀ, ଅସ୍ୟାମି ମନ୍ତ୍ର ପର୍ବତାଃ ।”

অর্থাৎ ত্রিপুরা, কুকি (নুচাই পর্বত), জয়সীয়া, মণিপুর, চৰ্ননাথ (চট্টগ্রাম), কাছাড়ী (কাছাব) আৰু মাগধী (আৰাকান), এই সাতবন পৰ্বতীয়া ঠাইও কুমুকপ কাম্যাখ্যাৰ অধীনত আছিল।

কৰতোৱা গঙ্গা যে প্ৰাচীন কামৰূপ বাজাৰ
পশ্চিম সীমা আছিল সেই বিষয়ে অনেক প্ৰমাণ
আছে। অতীজুত কৰতোৱা নদী গঙ্গাতকৈও তিনিশুণ
বহুল আছিল। গেইট ছাহাবৰ আসামৰ ইতিহাসৰ
১০ পিঠিত লিখা আছে।

"This Karatoya was then a river of the first order and united in its bed the streams which now go to form the Tista, the Kosi, and the Mahananda,"

অঙ্গীকৃত কৰতোয়াৰ লগত মিলি এখন নদী হৈ
বৈছিল আৰু তেতিয়া কৰতোয়া এখন প্ৰথম শ্ৰেণীৰ
নদী আছিল। তন্তুত কামৰূপক ত্ৰিকোণ ভূমি বোলা
হৈছে। ষথ—

“ত্ৰিকোণমৰ জানীহি সুৰামুৰ নমস্কৃতং।

তাৰ বে মানৱাঃ সন্তি তে দেৱাঃ নাত্র সংশয়ঃ॥”
কৰতোয়াৰপৰা সমস্তপাত বেখোকে সেই ত্ৰিকোণ
ভূমিৰ তল বুলিব পাৰি।

বাইৰ শুণাভিবাম বৰকা বাহাদুৰৰ “আ
বুৰজীত” লিখা আছে,—

“কৰতোয়া পৰ্বত যে কামৰূপ ইয়াৰ বিশেষ
স্বাভাৱিক কাৰণ আছে এই সমস্তপাত বেখো
অৰ্থাৎ কৰতোয়া নদী পাৰহৈ ভট্টাই গলেই আৰু
পৰ্বত নেদেধি আৰু ঠাই বহুল সমান যেন অনুমান
হৈৰ; আৰু তাক এৰি উজাই আহিলেই ক্ৰমে ঘোপলৈ
অহা যেন অনুমান হৈৰ। কামৰূপ ত্ৰিকোণকৃতি বুলি
পুৰাপতো লিখা আছে। ইয়াৰ স্বাভাৱিক সৌন্দৰ্য
অনেক আছে, আৰু ষোগী-ঝুঁপিসকলৰ ষোগ অভাসৰ
যে ইঠাই আছিল তাত কোনো সংশয় নাই। এনে
স্বাভাৱিক সৌন্দৰ্যপূৰ্ণ নিছত ঠাই মহাপীঠ অৰ্থাৎ
তপস্যাৰ অতিশয় উপযুক্ত স্থান বুলি প্ৰসিদ্ধ হৈছে।
এই দেশৰ ষ'তে ত'তে নৈসৰ্গিক শোভা পোৱা যায়।
তাৰ প্ৰমাণ অকল গুৱাহাটীতেই ভেনে ঠাই কিমান
আছে। সেই কাৰণে তন্তুত অত্যন্তিক্রমে লিখিছে,—
“অন্যত্ব বিৰলা দেৱী কামৰূপে গৃহে গৃহে।”

কামৰূপৰ ত্ৰিকোণ আকৃতিৰ নিমিত্তেই ইয়াক
মহামূৰ্ত্তা বা শুণপীঠ বোলা হৈছে। প্ৰাৰ্থ আৰ্যবিলাকে
এই দেশৰ আৰু আন আন দেশৰ ষোগভ্যাসৰ ঠাই
আবিষ্টাৰ কৰাৰ বৰ্ণনাই মহাদেৱৰ অৰণ বৃত্তান্তৰ মূল।”

১১। শ্ৰীমূলত দৰ্গাদাস লাহিড়ী প্ৰণীত “পৃথিবীৰ
ইতিহাস”ৰ ২ষ্ঠ খণ্ডত প্ৰাগ্ৰ্জ্যোতিষ আৰু কামৰূপৰ
সহকে অনেক জানিব লগীয়া কথা আছে। তেওঁ
লিখিছে, “ত্ৰেতা যুগ হইতে আৰম্ভ কৰিয়া যুগে যুগে
কামৰূপে বা প্ৰাগ্ৰ্জ্যোতিষ বাজোৰ মাহাত্ম্য-তত্ত্ব

পৰিকীৰ্তিত হইয়া আসিতেছে।” বৰাহ মিহিৰৰ ভাৰত
বৰ্ষৰ বিভাগ বৰ্ণনাত প্ৰাগ্ৰ্জ্যোতিষৰ নাম আছে।
জাতিতত্ত্ববিং ডন্টন ছাহাবৰ মতে চৰ্ম-সূৰ্য বংশৰ
সঠান-সন্ততিসকলে প্ৰথমে আমাৰ এই আসাম
দেশৰ সৌন্দৰ্য দেখি মুঞ্চ হৈ ইয়াত উপনিবেশ স্থাপন
কৰিছিল। বিখ্যাত ঐতিহাসিক আৰু ভাৰাবিদ্
পণ্ডিত মিষ্টাৰ বেইনৰ মতে আৰ্যজাতিৰ ভাৰত-
বৰ্ষৈলে অহা ঠালৰ মানুহ হৃতাগ হৈ এতাগ পঞ্চম
কোণে খাইবাৰ দুৱাৰেদি আৰু আন ভাগ প্ৰকোণে
পাটকাই দুৱাৰেদি একে সময়তে ভাৰতত প্ৰবেশ
কৰিছিল। আমাৰ দেশৰো কোনো কোনো লোকে
সেই মত সমৰ্থন কৰি প্ৰবঞ্চাদি লিখিছে। আৰ্য-
জাতিৰ যে এটা দল উত্তৰ পূবেদি আহি আসামত
উপনিবেশ স্থাপন কৰিছিল সেই সমক্ষে বিশ্বাসৰোগ্য
প্ৰমাণ আছে। গেইট ছাহাবৰ আসামৰ ইতিহাসত
লিখা আছে,—

“Hindu priests and warriors undoubtedly found their way to Assam at a very early date.”

গেইট ছাহাবৰ মতে পূবনি আসামৰ আক্ষণ্ণ ও
কলিতাৰ কোঢা জাতি আগৱ আৰ্যজাতিৰ
বংশধৰ

ঢগীয় বক্ষিন্দ্ৰচন্দ্ৰ চট্টোপাধ্যায়ৰ মহাশয়ৰ “প্ৰথম
পুস্তক”ৰ দ্বিতীয় ভাগত লিখা আছে,—

“ষথায় এখন কামৰূপ, তথায় অতি প্ৰাচীন
কালে এক আৰ্য বাজা ছিল। তাৰকে প্ৰাগ্ৰ্জ্যোতিষ
বলিত। বোধ হয়, এই জ্য পূৰ্বকালেৰ অৱৰ্য
ভূমি মধ্য একা আৰ্যজাতিৰ প্ৰতা বিস্তাৰ কৰিত
বলিয়া ইহাৰ এই নাম। মহাভাৰতেৰ যুক্তে আগ্ৰ্জ্যোতিষেৰ
ভগদন্ত দুর্ঘোধনেৰ সাহায্যে গিৱা-
ছিলেন। বাঙ্গালাৰ অধিবাসী তাৰ্তলিষ্ঠ, পৌত্ৰ, মৎসা
প্ৰভৃতি সেই যুক্তে উপস্থিত ছিল। তাৰো অন্যাখ
নামে গণ্য হইয়াছে। বাঙ্গালা যে সময়ে অন্যাখ,
ভূমি, সে সময়ে যে আসাম আৰ্য ভূমি হইবে ইহা এক
বিষম সমস্যা। এক সময়ে কামৰূপ বাজা অতি

বিশৃঙ্খলা হইয়াছিল। কৰতোয়া ইহাৰ পশ্চিম সীমা ছিল। আধুনিক আসাম, মণিপুৰ, কাছাড়, শ্রীহট্ট, মুমনসিংহ বৎপুৰ, জলপাইগড়ি, কোচবিহাৰ ইহাৰ অন্তর্গত ছিল।

ফগীৰ ব্ৰহ্মচন্দ্ৰ দক্ষে তেওঁৰ "Civilization in Ancient India" পুথিত সেই কথাকে সমৰ্থন কৰি লিখিছে যে "to the east and beyond a great river (Karatoya) was the powerful kingdom of Kamrup, 2,000 miles in circuit"

১২। বাবু বাঞ্ছালদাস বন্দোপাধায়ৰ "বাঞ্ছালাৰ ইতিহাসত" লিখা আছে,— "থষ্ট পূৰ্ব প্ৰথম সহস্ৰাবে উত্তৰাপথেৰ পূৰ্বসীমাস্তুষ্ঠিত প্ৰদেশগুলি আৰ্যগণেৰ কৰায়ত হইয়াছিল।" আমাৰ বোধেৰে তাতোকৈ পূৰ্বে ছ্ৰেতায়গত আসামত আৰ্যব বসতি হৈছিল। হিন্দু গণনানুসাৰে প্ৰায় পাঁচহেজাৰ বছৰৰ আগেয়ে মহাভাৰতৰ যুদ্ধ হৈছিল। সেই যুদ্ধত কামৰূপৰ বজা ভগদত্তই দুর্ঘেখনৰ পক্ষে যুদ্ধ কৰি প্ৰাণতাগ কৰিছিল। ভগদত্তৰ ভনী তান্ময়ীক দুৰ্ঘেখনে বিয়া কৰিছিল। ভগদত্তক শ্রীকৃষ্ণই প্ৰাগ্জ্যোতিষ্ঠত বজা পাতে। তেওঁৰ সময়ত পূৰ্বে চীন সাম্রাজ্য আৰু দক্ষিণে সমুদ্রপৰ্যন্ত কামৰূপ বাঞ্ছাই বিশৃঙ্খলা লাভ কৰিছিল। ভগদত্তৰ বাপেকৰ নাম নৰকাসুৰ। পুৰাণতে কোলকপী বিশূৰ ঔৰসত পৃথিবীৰ গৰ্ভত নৰকাসুৰ জয় হয়। বাঞ্ছৰ্ষি জনকে তেওঁক তুলি-তালি ডাঙৰ কৰে। পাছে বিশুৱে তেওঁক প্ৰাগ্জ্যোতিষ্ঠপূৰ নগৰত অভিযোক কৰি কামৰূপৰ বজা পাতে। অনেকে অহুমান কৰে যে নৰকাসুৰ এজন অসভ্য অনোৰ্ধ বজা আছিল; সেইবাবে তেওঁক অসুৰ বোলা হৈছিল। কিন্তু দেৱজ্ঞ পশ্চিম মাত্ৰেই জ্ঞানে ষে সুৰ আৰু অসুৰ আদিতে এক পৰিয়ালৰ সন্তান আছিল। পশ্চিম উয়েশচন্দ্ৰ বিচ্ছাৰত্তই তেওঁৰ 'মানবেৰ আদি জন্ম' পৃথিবী ইংৰাজীত লিখা পাতনিত লিখিছে,—

"There having arisen among the Arvas or the Devas settled in India a dis-

pute as to the form of worship, eating and drinking, & they were split up into the Asuras and Devas or Suras"

বামারণমতে "সুৰাপৰিগ্ৰহাংদেৱাঃ সুৰাখ্য। ইতি বিশৃঙ্খলা।" অৰ্থাৎ সুৰা(বাকণী) গ্ৰহণ কৰাত দেৱতা-সকলৰ নাম 'সুৰ' হৈছিল।

পুৰাণমতে সুৰাখ্যৰ উভয়েই আদিতে এক প্ৰজা-পতিৰ সন্তান। প্ৰজা-পতিৰ এগৰাকীৰ ভাৰ্যাৰ নাম দিতি আৰু এগৰাকীৰ নাম অদিতি। দিতিৰ সন্তানক দৈত্য বা অসুৰ আৰু অদিতিৰ সন্তানক দেৱ বা সুৰ বোলা হৈছিল। দিতি আৰু অদিতি উভয়ে বাই-ভনী আছিল।

কাশীৰ হিন্দু বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ছিনেট সভাৰ সভা পশ্চিমপ্ৰবৰ্ষ দিজগোবিন্দদামে ইংৰাজীত লিখা Hinduism নামে পুথিত স্পষ্টকৈ কৈছে,—

"A word about the etymology of the word Asura would not be amiss; in fact it would show how far modern Hinduism has travelled since its' Vedic days. The word 'Asura' is not the negative form of 'Sura' —the 'A' is not a private prefix as the Puranas would have it. Rather this latter word "Sura" is an artificial construction from the original 'Asura' which is derived from 'Asu'—'the breath' or 'life'. Its original meaning too has been murdered by the later orthodoxy of the Puranas and of modern India. 'Asura' was the epithet of the finest conception of a god by the Vedic peoples, namely Varuna, the god of righteousness and also of other gods. It was also applied to the sun. The Parsi form of the word is Abura and they call their God Ahurmazd. They are all sun-worshippers and recite their prayers to him morning and evening as we do. How or when or why this startling change came has not been ascertained. If the life history of some of these words could

be traced to their periods of origin and again down to their modern usage, many of the problems of religion and mythiology and history, which perplex the genuine enquirer and produce strifes and schisms among the "faithful" would be solved. It is more than probable that the results of such thorough enquiry would produce dismay in the ranks of the "believers."

আদিতে "অসুৰ" শব্দৰ অর্থ "ক্ষমতাৰস্ত" আছিল আৰু সেই শব্দ দেৱতাসকলৰ প্ৰতি আবোপ কৰা হৈছিল। ঋগ্বেদৰ অতি পূৰ্বি মন্ত্ৰবিলাকত ইন্দ্ৰ, বৰুণ, যিৰ্দ্র, মকৎ, সারিত্বী, অঞ্চ, কদু আদি দেৱতাসকলক 'অসুৰ' বুলি সম্বোধন কৰা হৈছে; আন কি, ক্ষমতাশালী কোনো কোনো বজা আৰু পুৰোহিতৰ প্ৰতিও সেই আখ্যা প্ৰদান কৰা হৈছিল।

পূৰ্বি কামকপত বাজত্ব কৰা 'অসুৰ' বজাসকল যে আৰ্�থদেৱ আছিল সেই বিষয়ে কোনো সংশয় নাই। বেদ আৰু পূৰ্বাণত উল্লেখ কৰা বশিষ্ঠ, গৌতম, কৃষ্ণ, ঔৰ্বৰুণ্য, জাজলি, দধি, গোকৰ্ণ, গালৱ, চ্যুতি, কপিল আদি অনেক ঋষি-মূনিৰ আশ্রম এই কামকপতে আছিল ইয়াত অনেক ভীৰুত্বান আছে।

১৩। কুকুষ্টেৰ যুদ্ধত ভগদন্তই অনীম বীৰত দেখ্যাৰ প্ৰাণত্যাগ কৰিণ্ডত তেওঁৰ পুতেক বজদন্ত কামকপৰ বজা হয়। তেওঁৰ পাছত অনেক বজাই কামকপত বাজত্ব কৰিছিল। বুদ্ধদেৱে কামকপত দোজোপা শালগছৰ তলত তনু ত্যাগ কৰিছিল বুলি অস্তীয়া দেশৰ এজন পণ্ডিতৰ লিখাৰ পৰা জনা হায়। বৌদ্ধ যুগত কিছুমান বজাই বৌদ্ধধৰ্ম গ্ৰহণ কৰিছিল বুলিও জনা হায়।

কৰ্ণেল শেক্সপিৱেৰ History of Upper Assam পুৰিত লিখা আছে যে মগধৰাজ চন্দ্ৰগুপ্ত দিনত খৃষ্ট ওপজ্ঞাৰ ৩১৬-২৯২ বছৰৰ পূৰ্বে^১ প্ৰয়াগত বি বিজয়-স্তুত নিৰ্মিত হৈছিল, তাৰ গাত কামৰূপ

ৰাজাৰ নাম আৰু পূৰ্বদিশে সেই বাজা পৰ্যন্ত মহাৰাজ চন্দ্ৰগুপ্তৰ যশস্য। বাষ্প হৈছিল বুলি লিখা আছিল। এখন তাৰ ফলিবপৰা জনা ষাঠ বে খৃষ্ট ওপজ্ঞাৰ প্ৰায় ৫৭ বছৰ পূৰ্বে^২ উজয়িনীৰ বজা বিক্ৰমাদিত্যই কামৰূপ বাজ্য আক্ৰমণ কৰি সেই দেশত বৌদ্ধধৰ্ম^৩ চলাবলৈ চেষ্টা কৰিছিল। খৃষ্টৰ ৪৬ শতকাব শেষ ছোৱাত শকলাদিৰ বা শকবদেৱ নামে এজন বৰ পৰাত্মী বজাই কামৰূপত বাজত্ব কৰিছিল। তেওঁ ভাগীৰথীৰ পূৰফালৰ দেশ বজ আৰু বিহাৰ জয় কৰি গৌড়নগৰ বা লক্ষণাৰজী সংস্থাপন কৰিছিল আৰু উত্তৰ ভাৰতৰ কেদোৰ নামে এজনা বজাকো যুদ্ধত পথান্ত কৰিছিল তেওঁৰ ৪০০০ হাতী, একলাখ হৌৰা আৰু ৫ লাখ পদাতিক সৈন্য আছিল।

খৃষ্টীয় সপ্তম শতাব্দীত মহাৰাজ ভাস্তুৰবৰ্মাৰদেৱে কামৰূপত বাজত্ব কৰিছিল। প্রাগ্জ্যেতিষ্পূৰ (এতিয়াৰ শুৱাহাটী) তেওঁৰ বাজধানী আছিল। শীহটুৰ পঞ্চমগুত পোৱা তেওঁৰ এখন তাৰ ফলিব পৰা জনা ষাঠ বে ইন্দ্ৰৰ সথা ভগদন্তৰ বংশৰ বজাসকলে কুমাগতে ৩০০০ (তিনিহেজাৰ) বছৰ কামৰূপত বাজত্ব কৰি যুক্ত হৈ যোৱাৰ পাছত প্ৰজাসকলে সেই ভগদন্ত বংশীয় পুঁজুনৰ্মাদেৱক কামৰূপৰ বাজসিংহসনত বহুৱাৰ। পুঁজুনৰ্মাদেৱ ভাস্তুৰবৰ্মালৈকে কামৰূপত বাজত্ব কৰা ১২ জন বজাৰ নাম আৰু তেওঁলোকৰ বাগীসকলৰ নাম উক্ত তাৰ ফলিত লিখা আছে। গেইট ছাহাবৰ মতে ৬৩০ খৃষ্টাব্দৰ পৰ্বতে ভাস্তুৰবৰ্মাৰ কামৰূপত বাজত্ব কৰিছিল এজন এজন বজাৰ বাজত্বৰ কাল ২০ বছৰকৈ ধৰিলৈ ভাস্তুৰবৰ্মাৰ পূৰ্বে বাজত্ব কৰা ১১ জন বজাৰ বাজত্বৰ কাল ২২০ বছৰ হয়। সেইমতে পুঁজুনৰ্মাই খৃষ্টীয় পঞ্চম শতাব্দীৰ আগত্ত্বেৱত কামৰূপত বাজত্ব কৰিছিল বুলি ধৰিব পাৰি। "হৰ্ষ চৰিতত" ভাস্তুৰবৰ্মা আৰু তেওঁৰ উপবি-পুৰুষৰ চাৰিজন বজাৰ নাম পোৱা যায়। উত্তৰ ভাৰতৰ সন্ত্রাট শিলাদিত্য বা হৰ্ষবৰ্জনৰ বাজসভাত

আৰু হেঁসেৱত ভাস্কৰবৰ্মাই যি সন্মান পাইছিল, আৰু ইতিশাস-পাঠক মাঝেই জানে। ভাস্কৰবৰ্মাৰ পাছত কলিঙ্গৰ্মা কামৰূপত বজা হোৱা বুলি “দশকুমাৰ চৰিত্ৰৰ পৰা জনা ঘাষ।” খণ্ডীয় সপ্তম শতকাৰি আগভাগত ভাস্কৰবৰ্মাৰ বাজত্বৰ কালতে সুবিখ্যাত চৈনিক পৰিব্ৰাজক হিউৱেন্চাং কামৰূপলৈ আহিছিল। তেওঁ কৰতোৱা নদী পাৰ হৈ কামৰূপ বাজাৰ পদাৰ্পণ কৰিছিল। তেক্ষিণীও কৰতোৱা নদীয়েই কামৰূপ বাজাৰ পশ্চিম সীমা আছিল। সেই সময়ৰ কামৰূপ বাজাৰ বিৱৰণ তেওঁৰ অৱল বৃত্তান্তবৰ্পণা আনিব পাৰি। তেওঁ লিখি গৈছে যে : কামৰূপৰ ভাষা মধ্যভারতৰ ভাষাৰ লগত প্ৰায় ছিলে। কামৰূপীয়া মাহুশৰ শৃঙ্খলৰ প্ৰৱল আৰু বিদ্যা-শিক্ষাত বৰ ঘন। কামৰূপৰ বজাই বিদ্যা-চৰ্চা কৰিবলৈ ভাল পায় আৰু বজাক দেখি প্ৰজাসকলৰো বিদ্যাচৰ্চালৈ বৰ ধাউতি। বৰ পশ্চিম জ্ঞানী আৰু দক্ষ মাহুশ দেশ-দেশান্তৰৰ পৰা বিষয় বাসনা বিচাৰি বা জ্ঞানালোচনাৰ কাৰণে এই বাজালৈ যাতায়ত কৰে “বৌদ্ধধৰ্মত যদিও বজাৰ বিশ্বাস নাই, তথাপি তেওঁ পশ্চিম আৰু জ্ঞানী শ্ৰমণসকলক বৰ সমাদৰ কৰে।” অধ্যভাবতৰ ভাষাৰ বিষয়ে হিঁৱেনচাং কৈছে যে আদি কালৰপৰা সি একে দৰেই আছে আৰু সেই ভাষাৰ উচ্চাৰণ শুনিবলৈ মধ্য, শুন, আৰু দেৱতাসকলৰ ভাষাৰ নিচিনা। তেওঁ আমাৰ প্ৰাচীন কামৰূপী বা অসমীয়া ভাষাকো মধ্য ভাবতৰ ভাষাৰ নিচিনা ৰোলাত আমাৰ পক্ষে সেইটো অতি গোৱৰুৰ কথা হৈছে। আমাৰ “ডাকৰ বচন” পুথিখন হিঁৱেনচাংৰ আগমনৰ পূৰ্বেই ষষ্ঠ শতাব্দীত বচিত হৈছিল। এতেকে, আমাৰ সেই সময়ৰ ভাষাৰ চানেকী “ডাকৰ বচনৰ” পৰা পাঁও আৰু তাৰ পাছে বচিত হোৱা “দীপিকা ছন্দ” পুথিৰ পৰাও পাৰ পাৰে।

୧୫। ଗେହିଟ ଛାହାବର ମତେ ପ୍ରାସରିଲାକ ତ୍ରୁଟି କାମକୃପତ ବଚିତ ହୈଛିଲ । କାମକୃପ ତ୍ରୁଟିମର୍ଦ୍ଦ ନିଶ୍ଚିରେ ବିଦ୍ୟାତ ଆଛିଲ । ତ୍ରୁଟିବିଲାକର ଭାୟା ସଂକ୍ଷିତ ।

সেইবিলাক সম্ভৱত: বৌদ্ধ বৃগত কিম্বা তাৰ পাছত
ৰচিত হৈছিল। সি যি ইওক, তত্ত্বান্তৰিলাকৰণপৰা
এইটো বুজিব পাৰি যে একালত জ্ঞান আৰু ধৰ্মত
এই দেশ অতি উন্নত আছিল। এই দেশত জ্যোতিষ
শাস্ত্ৰৰো বৰ চৰ্চা আছিল।

১৬। খণ্ডীয় সপ্তম শতিকার শেষ হোৱাত শালসন্তুষ্ট
নামে এজন প্লেচ বজাই কামৰূপ অধিকার কৰে।
পৌরাণিক যুগত বৈদিকাব প্রতি “প্লেচ”, “পার্শ্বণ”
আদি ঘৃণাসূচক শব্দ প্রয়োগ কৰা হৈছিল। শালসন্তুষ্টৰ
পাছত তেওঁৰ বংশৰ বিগ্রহসন্তুষ্ট। পালক, বিজয় আদি
কেটিবাজনো বজাই কামৰূপত বাজত কৰে। পাছে
গম্ভীয় অসম শতাব্দীৰ আগ ভাগত ভগদন্ত বংশীয়
হৰ্ষদেৱেৰ কামৰূপত বাজত কৰাৰ কথা ৰাখল বাবুৰ
“বাঙ্গালাৰ ইতিহাস”ৰ পৰা জনা থায়। এইজনা
বজাই গোড়, ওড়, কলিঙ্গ আৰু কোশল দেশ জৱ
কৰি ভাৰতৰ পৰ্য খণ্ডত এখন সাত্রাজ্য স্থাপন কৰিছিল।
নেপালৰ বজা জয়দেৱেৰ শিলালিপিত লিখা আছে
যে বজা জয়দেৱেৰ ভগদন্ত বংশীয়, গোড়, ওড়, কলিঙ্গ
আৰু কোশলপতি হৰ্ষদেৱৰ কন্যা বাজ্যমতীক বিবা
কৰায়। সুবিখ্যাত কামৰূপীয়া পতিত কুমাৰিল ভট্ট
এই অষ্টম শতাব্দীৰ লোক। অগৎযুক শঙ্কুবাচার্য
কামৰূপলৈ আহি তেওঁৰ লগত তৰ্কত হাৰি তেওঁক
গুৰু আনি তেওঁৰ শিষ্য হৈছিল। সেই দেখিহে
অসমীয়া কৱিয়ে ঘনৰ আনন্দত গাইছে,—

“শক্তিৰ পাঁচামৰ

গুরু অসমীয়া

କୃମାବିଲା ଡଟ୍ ନାମ ;

ଶ୍ରୀ ହ'ବ ପାର୍ବି,

ପ୍ରାଚୀ ଦେଖାଲେ କାମ ।

- 10 -

বাজক শব্দ,

ବ୍ୟାଜକ ମହି ଥୋଲ.

— ४ —

উন্নতি-পথত

“ବୋଲି ।”

—କିମ୍ବା କିମ୍ବା ପାଖାରେ “ବଜେ

୧୭୧ ଜ୍ଞାନାର ସାକ୍ଷିତରେ ଚଢ଼ୋ ପାଇଲେ—
ଧିକାବ” ପ୍ରସକ୍ତ ପ୍ରମାଣ କବିଛେ— “ଶୁଣୀର ଅଷ୍ଟେ

শতাব্দীৰ পূৰ্বে বাঙ্গলা আকংণণ্য অনার্থ ভূমি ছিল। পূৰ্বে কদাচিত যদি কোনে আকংণ আসিয়া বাস কৰিবা থাকেন, তাহা গণনীয়ের মধ্যে নহে। খণ্টীৱ সপ্তম শতাব্দীতে চৈনিক পৰিভ্ৰাজক হিউয়েন সং ভাৰতবৰ্ষে আগমন কৰেন। তিনি নিজ ভৰণ বৃত্তান্তে এদেশে অবস্থানি বৰ্ণনা কৰিয়া গিয়াছেন। এই সময়ে যদিও বঙ্গসা দেশ বহু বিকৃত ছিল তথাপি তখন পৰ্যন্ত ইহাৰ পূৰ্বাংশে সাগৰেৰ নিদশ'ন বিলুপ্ত হয় নাই।"

প্ৰাচীন কালত অঙ্গ, বঙ্গ, কলিঙ্গ আদি দেশক যজ্ঞাদিৰ নিমিত্তে অপৰিত্ব বুলি ধৰা হৈছিল। যথা,

"অঙ্গ বঙ্গ কলিঙ্গে সৌৰাষ্ট্ৰে মগধে যুৰ চ।

তীৰ্থ যাঙ্গাং বিনা গচ্ছন্ত পুনঃ সংস্কাৰমৰ্হতি॥

"বৌধায়ন ধৰ্মসূত্ৰ"ত দেখা যায় যে বঙ্গ, কলিঙ্গ, সৌৰাষ্ট্ৰ আদি দেশলৈ গ'লে শক্রিন্দৰ জগে ষড় বিশেষৰ অনুষ্ঠান কৰিব লাগে।"

মনুসংহিতা মতে "যি দেশত কৃষ্ণসাৰ পশু স্ব-
ভাৱতে চৰি দুৰে সেৱে যজ্ঞীয় দেশ। কৃষ্ণসাৰৰ
নাভিত কস্তৰী থাকে।"

'কস্তৰী প্ৰশংসাত' লিখা আছে,—

"কামৰূপোন্তৰাঃ শ্রেষ্ঠী নেপালজাত মধ্যমাঃ।"

অৰ্থাৎ কামৰূপৰ কস্তৰীয়েই উত্তম।

প্ৰকৃতিৰ কামকানন, ঝৰিয়নিসকলৰ তপোবন
থকা কামৰূপ প্ৰদেশ যজ্ঞীয় পুণ্য ভূমি বুলি চিৰ বিখ্যাত।

আচাৰ্য স্বাৰ প্ৰফুল্লচন্দ্ৰ বায়ে "আসাম ছাত্ৰ
সন্নিলন"ৰ সভাপতি দৰকপে তেজপূৰ্বত কৈছিল,—

"Assam is a land whose glory in
the past outdid all other; অৰ্থাৎ অসমৰ
প্ৰাচীন কীৰ্তিৰে সকলো ঠাইকে চেৰি পেলাইছিল।"
"When Bengal had any civilization at
all, Assam had a mighty empire of her-
self, অৰ্থাৎ যেভিয়া বঙ্গদেশত সভ্যতাৰ নাম গুৰু
নাছিল, তেভিয়া অসম এখন নিজে প্ৰতাপী সাজাই
আছিল।"

১৮। খণ্টীয় নৱম শতাব্দীৰপৰা একান্ধি শতাব্দী—
লৈকে কামৰূপত বাজত কৰি তলত লিখা বজা-
বিলাকৰ নাম তাৰ ফলিবপৰা জনা যায়,—

প্ৰলুব বা প্ৰালুন্দৰ্মা, হজ্জৰবৰ্মা, বনমাল
বৰ্মা, জয়পালবৰ্মা, বৌৰবৰ্মা, বনবৰ্মা, শ্ৰীত্যাগ
সিংহ, ব্ৰহ্মপাল, বৰুপাল, পুৰুন্দৰপাল, ইন্দ্ৰপাল, গো-
পাল, হৰ্ষপাল, আৰু ধৰ্মপাল। বনমালৰ বাজা-
দক্ষিণে সমৃদ্ধ পৰ্যন্ত বিস্তৃত আছিল। বৰুপালে
গুৰুৰ, গোড়, কেৰল আৰু দক্ষিণ ভাৰতৰ বজাৰ
সৈতে যুদ্ধ-বিগ্ৰহ কৰিছিল। এই বজাসকলৰ দিনতে
কৰতোয়াই কামৰূপ বজাৰ পশ্চিম সৌমা আছিল।
কিন্তু বাঙ্গধানী প্ৰাগজ্যোতিষপূৰ্বত নাছিল। যিবিলাক
তাৰ ফলি এই পৰ্যন্ত পোৱা গৈছে সেইবিলাকত
হাতীৰ প্ৰতিমুৰ্তিৰ মোহৰ অঙ্গিত আছে আৰু সেই
মোহৰত "স্বত্তি শ্ৰীপ্ৰাগজ্যোতিষাধিপত্ৰয়ে মহাৰাজা-
ধিৰাজ" কথাৰ পাচত বজাৰ নাম আৰু নামৰ পাছত
"বৰ্মদেৱ" লিখা থকা দেখা যায়। এই দেশৰ জৈনী
অঞ্জলত ব্ৰহ্মপুত্ৰ বা লৌহিত্য বংশৰ বজায়ে বাজত
কৰিছিল।

৩ঃ ১৬শ শতিকাৰি শেষ ভাগত গোড়ে-
শৰ বামপালৰ বাজতৰ কালত তেওঁৰ মেনাপতি মাঝনে
বামপালৰ পুতেক কুমাৰপালৰ বাজতৰ কালত বৈদ্য-
দেৱে কামৰূপ অধিকাৰ কৰিছিল। সেই সময়ত
তিষ্যদেৱ বা তিষ্যদেৱ কামৰূপৰ বজা আছিল।
৪ঃ ১২শ শতাব্দীত কুমাৰপালে বৈদ্যদেৱক কাম-
ৰূপ বৰ্জ্যাৰ বজা পাতিছিল। কিন্তু বৈদ্যদেৱে সবই
দিন সেই বৰ্জ্য তোগ কৰিব নোৱাৰিলৈ। এজা
বিলাক বিদ্রোহী হৈ উট্টিল কামৰূপ তেতিয়া
অবাজক প্ৰায় হৈ নানা মণ্ডলত বিভক্ত হয়। সু-
বিস্তৃত কামৰূপ বজা খণ্ড বিখণ্ড হৈ অনেক সৰু
সৰু বাজত পৰিণত হয়। কামৰূপৰ পশ্চিম ধণ্ডত
খেন বংশী নোলধৰ্জ বজাই কমতাপূৰ্ব বজা সংস্থাপন
কৰে; যধ্য খণ্ডত উত্তৰ কুলত বাবড়ংগাই বাজত
কৰে; দক্ষিণ কুলত কোল বা বাবহ বংশী বজাই

ৰাজত কৰে উজ্জনীত কছাৰী, বৰাহী আৰু চূড়ীয়াই
ৰাজত কৰে; পাছে, এনে দৰ্দিনত উজ্জনীত ইন্ত
বংশী অসম বা অহম বজাৰ আৰু নামনিত শিৱ
বংশী কোচ বজাৰ অভ্যন্তৰ হয়। এই দুই বংশৰ
বজাৰ বহুকাল কামৰূপত বাজত কৰে।

২০। কোচ বাজবংশৰ প্ৰদীপ মহাৰাজা নৰ-
নাবায়ণে পশ্চিমে কৰতোয়াৰপৰা পূবে দিকৰাই
নদী পৰ্যন্ত প্ৰায় গোটেইখন কামৰূপত বাজত কৰি
ছিল। তেওঁ বৰ প্ৰতাপী, বিদ্যোৎসাহী, জ্ঞানী আৰু
ধাৰ্মিক নৰপতি আছিল। তেওঁৰ আদেশমতে তেওঁৰ
ভাৱেক কুমাৰ গোইয়ে কোচ বিহাৰৰপৰা পৰ্বত-
বায় কুণ্ডলৈকে এটা আলি বকাইছিল। সেই আলিৰ
চিন এতিয়াও আছে। আলিটোৰ কাষত দুই দুই
প্ৰহৰৰ অভূতে এটা এটা পুঁথী খনাইছিল। পুঁথিত
লিখা আছে,—

“দো দো প্ৰহৰৰ অভূতে এক সৰ্বোৱা
বেহাৰৰ পথা থালিলন্ত নিৰস্তৰ ॥
দিন বাতি আলি বাঞ্ছিলন্ত অবিজ্ঞাতে ॥
প্ৰবন্ধে বাঞ্ছিলা পন্ড’কুঠাৰ পৰ্যন্তে ॥

এইজনা বজা আৰু তেওঁৰ ভাৱেক চিনাৰায়
দেৱানে কামাখ্যাৰ ষষ্ঠ নতুন কৰি নিৰ্মাণ কৰায়।
কামাখ্যাত তেওঁলোক দুইবো দুটা শিলৰ মৃত্তি আছে।
“দুৰজ্জ বাজবংশাৱনীত” আছে,—

“শুনিয়োক সভাসদ বাজাৰ চৰিত্ব ।
নৰনাৰায়ণ বাজা পৰম পৱিত্ৰ ।
ধৰ্মতেসে ষতি অধৰ্মত মতি নাই ।
নাৰায়ণ অংশে জন্মিছত দুই ভাই ।
কলিয়ুগে মনুষ্য সৰাৰ চিতি হিত ।
শাস্ত্ৰ সমস্তৰ গ্ৰন্থ কৰাইলা বিদ্বিত ।
ব্যাকৰণ গ্ৰন্থ বজ্রমালা কৰাইলন্ত ।
হতেক কৰাইলা পদ নাহি আদি অন্ত ।
বিপ্র শূদ্ৰ চঙালেও পচে ষষ্ঠ কৰি ।
নহৈবেক বাজা নৰ-নাৰায়ণ সবি ।

আলি ষষ্ঠ পুঁথী কৰাইলা ঠাই ঠাই ।
ষত বৃক্ষ বোৰাইলন্ত আদি অন্ত নাই ॥
অনুশালা, পানীশালা, কৰাই দেশে দেশে ।
ডোজন কৰাস্ত তাতে অতিথি নিশেষে ॥
(মহাৰাজ নাৰনাৰায়ণে)—

“গোড় কামৰূপে ষত পশ্চিম আছিল ।
সবাকে অনাই সত্ৰ দেৱাল পাতিলা ॥
বোলে বিপ্র পশ্চিম সমস্তে শুনিয়োক ।
কলিৰ বৃগত বৃক্ষ হৈব ভৱ শোক ॥
অল আয়ু অল বৃক্ষ হৈবেক নিশেষ ।
লোপ হৈব পূৰ্ব শাস্ত্ৰ গ্ৰন্থাদি বিশেষ ॥
শুনিয়ো পুৰুষোত্তম ভট্টাচাৰ্য দ্বিজ ।
কবিয়োক বজ্রমালা ব্যাকৰণৰ বীজ ॥
সপ্তপ্রতিকে শ্ৰীঘোৱা শুদ্ধে পঢ়িৰ ষতনে ।
কিছু শ্ৰেষ্ঠ তৈলে পঢ়িবেক বিঅগণে ।
শুনিয়োক আজা মোৰ বামসৰষতী ।
ভাৰতৰ পদ তুমি কৰিয়ো সপ্তপ্রতি ॥
আৰু আছে সপ্তকাণ্ড বামায়ণ ষত ।
শ্ৰেণীক ভাঙ্গিয়া পদ কৰিয়ো সাপ্তপ্রতি ॥
অষ্টাদশ পুৰাণৰ কৰিয়োক পদ ।
আকে শুনি নৰলোকে পাইবে পৰম্পদ ॥
শুনিয়ো শক্তিৰ তুমি ভক্ত মহাজন ।
বাঢ়য় ষষ্ঠৰ পদ কৰা নিবক্ষন ।
হৰিৰ ভক্তিৰ তুমি কৰিও প্ৰচাৰ ।
হৰি ভজি নৰে হৌক সংসাৰৰ পাৰ ॥
শুনিয়ো শ্ৰীধৰ তুমি মোৰ বাক্য ধৰা ।
জ্যোতিষক ভাঙ্গি তুমি সংশ্য থগু কৰা ।
বকুল কায়স্ত তুমি ভাঙ্গা সীলাৱতী ।
অলতে বৃজয় ষেন কৰিয়ে সপ্তপ্রতি ।
এহিমতে পশ্চিম সৱক বুলিলন্ত ।
তেবে কলি যুগে শাস্ত্ৰ লোপ নহৈবেষ্ট ।
ভাল বুলি প্ৰশংসা কৰিলা সৰ্বজন ।
ভাগে ভাগে গ্ৰহ কৰিলেক নিবক্ষন ॥

সেহি গ্ৰহ নিয়া সবে বাজাৰ দেখাইসঁ।
 তাক চাই মহাৰাজা আনন্দক পাইলা॥
 পশ্চিম সবক পাছে কৰিলা সন্মান।
 ধন বতু বন্দু অলঙ্কাৰ দিলা দান॥
 সমস্তকে পঢ়াইলভ কৰিয়া দণ্ডিত।
 শ্ৰী শুদ্ৰ আদি সবে ভৈলভ পশ্চিম।
 দেৱ দামোদৰ আদি সন্ত বাঢ় জন।
 ধৰ্ম প্ৰকাশিলা সবে শ্ৰৱণ কীৰ্তন॥

ধৰ্ম' শিক্ষা দিয়া বাজা পালি নিজ প্ৰজা।
 সেহি দিনা ধৰি নাম ভৈলা ধৰ'ৰাজ॥'

২১। অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্যৰ ইতিহাসত
 মহাৰাজা নবনাৰায়ণৰ নাম চিৰকাল সোণালী আখ-
 বেৰে লিখা থাকিব। তেওঁৰ যত্ন, চেষ্টা, আৰু
 উৎসাহত 'তেওঁৰ বাজসভাৰ পশ্চিমসকলে সংস্কৃত
 ভাষাত লিথা প্ৰায় সকলো শাস্ত্ৰকে সৰ্বসাধাৰণে
 বৰ্জিব পৰাটৈক মাতৃভাষাত অনুবাদ কৰিছিল।
 তেওঁৰ জনৰ দুৱাৰ সকলো প্ৰজালৈকে মুকুলি কৰি
 দি শিক্ষা বাধ্যতামূলক কৰিছিল। শ্ৰী, শুদ্ৰ, চণ্ডুল
 পৰ্যন্তও তেওঁৰ কৃপাত মাতৃভাষাত লিখা পুথিৰিকা
 পঢ়িবলৈ পাইছিল। তেওঁৰ বাজসভালত বচা পুথি-
 বিলাক আজিও আৰুৰ সাহিত্য-উৎসালত বতুৰ দৰে
 জিলিকি আছে। সেইবিলাক পুথিৰ ভাষাই প্ৰাচীন
 কামৰূপৰ ভাষা আৰু সেই ভাষাকে আমি এতিয়া
 অসমীয়া ভাষা বুলিছোঁ। দুখৰ বিষয়, আৰুৰ এই
 ফালৰ কোনো কোনো মাহুহে বঙ্গদেশৰ সমীপত থাকি,
 বঙ্গভাষা আৰু সাহিত্যৰ বৰ্তমান উল্লত অৱস্থা দেখি,
 আৰু নিজেও বঙ্গলা পঢ়ি, বঙ্গালীৰ লগত ঝুঁৰি,
 নিজৰ মাতৃক, মাতৃভূমি আৰু মাতৃভাষাক অনাদৰ
 কৰিছে। তেওঁলোকে বোধ কৰোঁ আৰুৰ দেশৰ
 ইতিহাস, বৃত্ত আৰু ভাষা-তত্ত্বৰ সমাক আলোচনা
 কৰা নাই। সেই বাবে, নিজৰ দেশৰ অতীত গোৰৱ
 আৰু মাহাক্ষয়ৰ বুজ পোৱা নাই। এসময়ত গৱৰ্ণমেন্টে
 ভূগ বৰ্জি' গোটেই অসমতে বঙ্গলা ভাষা চলাইছিল।

গোৱালপাৰাৰ বাহিৰে অসম উপতাঙ্কাৰ বাকী কেই-
 থন জিলাই এই বিষয়ে ঘোৰ আন্দোলন আৰু আগস্ত
 কৰাত ইং ১৮৭৩ চনৰপৰা অসমীয়া ভাষাই নিজৰ
 ঠাই পাইছে। এতিয়া অসমীয়া ভাষাৰ পুথি বিশ্ব-
 বিশ্বালয়ৰ এম-এ পৰীক্ষাৰো পাঠ্য' হৈছে। অসমীয়া
 ভাষা বয়সত বঙ্গভাষাতকৈ পুৰণি ঘেন লাগে আৰু
 ই যে বঙ্গলা ভাষাৰ অপভ্ৰংশ বা বিকৃত সংস্কৃতণ
 নহয় সেইটো ধুৰণ। ত্ৰিটিছ গৱৰ্ণমেন্টে বঙ্গদেশ
 অধিকাৰৰ কৰাৰ পূৰ্বে বঙ্গভাষা আৰু সাহিত্যৰ অৱস্থা
 যে হীন আছিল সেইটো পুৰণি অসমীয়া পুথিৰ
 তালিকা চালেই বৰ্জিব পাৰি। আচাৰ্য স্বাৰ প্ৰফুল্ল-
 চন্দ্ৰ বায়ৰ মতে প্ৰাচীন বঙ্গালী—গৰ্ব সাহিত্যই
 প্ৰাচীন অসমীয়া গৰ্ব সাহিত্যৰ উপৰত নতশিৰ হ'ব
 লাগিব। G. F. Nicholl's Manual of Bengali Language including an Assamese
 Grammar কিতাপত লিখি আছে,—“Assamese
 is not, as many suppose, a corrupt dialect
 of Bengali but a distinct and coordinate
 tongue having with Bengali a common
 source of vocabulary. Its Sanskrit did
 not come to it from Bengali, but from
 the Upper Provinces of India,—this all
 who carefully examine the matter will
 readily admit.” ডাক্তাৰ গ্ৰিয়াস'ন ছাহাবেও
 এই কথা সমৰ্থন কৰিছে। ইয়াৰ পোৱকতাত ২১৮টা
 উদাহৰণ দি দেখুৱা আওঁ।

(১) সংস্কৃত ভাষাত Negative বৰ্জুৱা
 আখবেটো ক্ৰিয়াৰ আগত ব্যৱহাৰ কৰা হয়। যেনে,—
 ন কৰোমি। অসমীয়াতো সেইদেৱে ব্যৱহৃত হয়।
 যেনে,—ন কৰোঁ। কিন্তু বঙ্গভাষাত ক্ৰিয়াৰ পাছতহে
 ব্যৱহৃত হয়। যেনে,—কৰি নামি। (২) অভাৱ “ব”
 আখবেটো সংস্কৃতত আৰুৰ অসমীয়া ৱ-ৱ দৰে পশ্চিম
 আৰু দক্ষিণ ভাৰতত উচ্চাৰিত হৰ্ম। কিন্তু বঙ্গভাষাত
 বৰ্ণীয় ‘ব’-ৱ দৰেই অষ্টাষ্ট “ব” উচ্চাৰিত হয়।
 যেনে,—অসমীয়া আৰু সংস্কৃতত “ডুৱানী”; বঙ্গালীত

“ভৰনী”। (৩) সংস্কৃত ভাষাৰ ধাতু প্ৰত্যয়ৰ লগত
অসমীয়া ভাষাৰ ধাতু প্ৰত্যয়ৰ যেনে মিল, বঙ্গভাষাৰ
লগত তেনে নহয়। যেনে,—সংস্কৃত—কৰোঝি;
অসমীয়া—কৰৈ, বঙ্গালী—কৰি; সংস্কৃত—কৰিষ্যামি,
অসমীয়া—কৰিম, বঙ্গালী—কৰিব। (৪) অস-
মীয়া ভাষাৰ একেবাৰে ঘৰুৱা শব্দবিলাকৰ লগতো
সংস্কৃতৰ মিল আছে। যেনে—সংস্কৃত—বাচং, অস-
মীয়া—বাক, বঙ্গালী—আচা। সংস্কৃত—অসোঁ,
অসমীয়া—সো, বঙ্গালী—ঐ। সংস্কৃত—বজ্ঞ, অস-
মীয়া—বাট, বঙ্গালী—বাস্তা। সংস্কৃত—বাজনী, অস-
মীয়া—বিছনী, বঙ্গালী—পাঞ্চা। সংস্কৃত—ঘত, অস-
মীয়া—ষ'ত, বঙ্গালী—ষেখাঁ। সংস্কৃত—অমৃতফল,
অসমীয়া—অমিতা, বঙ্গালী পেপে ইত্যাদি। (৫) বৰ্ণ-
মালাৰ “ম” আখবটো অন্য ব্যঞ্জন বৰ্ণৰ লগত যুক্ত
হলে আমি “মৰ” দৰেই উচ্চাৰণ কৰোঁ। যেনে.
পদ্ম, ছদ্ম। বঙ্গভাষাত পদ্ম, ছদ্ম, এইদৰে উচ্চাৰিত
হয়। কিন্তু পশ্চিম ভাষাতৰ মানুহে আমাৰ দৰেই
উচ্চাৰণ কৰে। (৬) প্ৰাকৃতত মূৰ্ক্কন্য “ষ”—টো
“থ”—ৰ দৰে উচ্চাৰিত হয়। অসমীয়া ভাষাতো
বিকল্পে সেৱে হয়। ষেনে,—বিষ, বিথ। (৭) অতীজৰ্ত
বে আৰ্যজাতিকৈ দস্তা “স”—টো আমাৰ দৰে উচ্চা-
ৰণ কৰিছিল তাৰ প্ৰমাণ : ‘হিন্দু’ শব্দতে পোৱা
যায়। কাৰণ “সিন্ধুৰ” পৰা “হিন্দু” হৈছে। আৰ্য
পাঠি জাতিয়ে এতিয়াও “অমুৰক” “অহুৰ” বোলে।
তেওঁলোকৰ প্ৰধান উপাস্ত দেৱতাৰ নাম “অহুৰ
মজ্দ” (৮) প্ৰাকৃত মতে সকৰ্মক ক্ৰিয়াৰ আগত
কৰ্ত্তাকাৰক বুজুৱা যি শব্দ থাকে সেইটো একাৰাণ
হ'ব লাগে। আমাৰ ভাষাত একাৰাণই হয়। যেনে,
বামে দুৱাৰ মেলিলে। কিন্তু বঙ্গলা ভাষাত একাৰাণ
নহয়। ষেনে, বাম দুবজা খুলিল। (৯) ইংৰাজীৰ
“He” আৰু “She” শব্দৰ অৰ্থ অসমীয়াত “সি”
আৰু “তাই” হয়। কিন্তু বঙ্গলাত পুঁলিঙ্গতো “সে”
আৰু শ্বেলিঙ্গতো “মে” কোৱা হয়। অসমীয়া ভাষা
বে বঙ্গালীৰ অপভংগ নহয় সেইটো অতি সহজে
ঘৰুৱা কথাবিলাকৰ পৰাই বুজিব পাৰি। যেনে,—

অসমীয়া	বঙ্গালী
মোৰ ভোক	আমাৰ খিদে
লাগিছে।	পেয়েছে।
তপত পানী দে। ২।	গৰম জল দাও।
মোৱা শিৰলৈ বেজি	থটি শেলাই কৰিবতে
	লাগে।
তোৰ চোতালত ভৰি	শুচ চাই।
৪।	তোৰ উঠানে পা
	নিদিৎ।
	দিব না।

সংস্কৃতৰ অন্যদি শব্দই একবচন আৰু বহুবচনত
ভাৰতৰ প্ৰধান প্ৰধান ভাষাবিলাকৰ যি দৰে কৃপ
সলাইছে তাৰ তলত দেখুৱা গল।—

সংস্কৃত—অহম, বৱম, প্ৰাকৃত—অহম, অক্ষ;
হিন্দী—মৈঁ, হামে; মৈথিলী—হম, হৃনি; কৰ্মজী-
মৈঁ, হম; পঞ্জাৰী—মৈঁ, অমীঁ, মেপালী—মৈঁ;
হামি অসমীয়া মঞ্জি মই আমি; বঙ্গলা,—আমি,
আমৰা। প্ৰাচীন কামৰূপী বা অসমীয়া ভাষাৰ
বৰ্ণমালাৰ লগত দেৱনাগৰ বা সংস্কৃত বৰ্ণমালাৰ
অনেক সাহস্র আছে।

২২। অসম বা অহম জাতিয়ে এই দেশ অধি-
কাৰ কৰিলত এই দেশৰ নাম “কামৰূপ” গুচি
“অসম” হয়। ইংৰাজ গৰ্বনেমেটে প্ৰথমে এই দেশ
লওঁতে ইয়াৰ নাম ASAM (অসম) বুলিহে কাগজ
পত্ৰত লিখা হৈছিল। পাছে ASAM (অসম)
গুচাই ASAM (আসাম) কৰা হ'য়। আমি আমাৰ
মহমৰ জন্মভূমিৰ যি নাম পাইছোঁ তাকে সাদৰে
গ্ৰহণ কৰি সন্তোষ লাভ কৰা উচিত আৰু
অসমীয়া মাত্ৰেই সেই নামৰ গোৰৱ বঢ়াবলৈ
অহোপূৰ্বৰ্থ কৰিব লাগে। আৰ্য আৰু অনাৰ্যৰ
সংযোগত, অনেক জাতি আৰু উপজাতি মিলি
বত’মান অসমীয়া জাতি গঠিত হৈছে। আমাৰ
দেশৰ Highlander বা পৰ্বতত ধৰা লোকসকল
আৰু Lowlander বা ডৈয়ামত ধৰা লোকসকল,
হিন্দু, মুচলঘান, খষ্টিয়ান-সকলোৱোৰ আমাৰ বুকুৰ
বাঙ্গৰ অসমীয়া। পুৰণি কালত কামৰূপীয় মানে,

বেনেকৈ ভাটী আৰু উজ্জনীৰে সৈতে গোটেই কামকপ বাজ্যাৰ মানুহক বুজাইছিল, অসমীয়া মানেও সেইদৰে আজিকালি বৰ্ণকোষৰপৰা সংজীবীৰ পৰম্পৰায় কুণ্ডলৈকে এই গোটেই দেশখনৰ মানুহক বুজাৱ। নামৰ পৰিবৰ্তনৰ পৰা একো হানি নাই। গোলাপ ফুলক ঘদি আমি গোলাপ মূল্যি আন এটা নাম দিঁ তেন্তে গোলাপৰ সুগন্ধত কিবা বাস্তিক্রম ঘটিব নে?

২৩। আমাৰ এই গোৱালপাৰা জিলাখন অভীজৰ পৰাই কামকপ বা অসমৰ প্ৰধান অঞ্চ। বঙ্গদেশৰ বাটী কি বাৰেছে ভাঙ্গণ কি কাৰণহ ইয়াত নাইল। কুলীন, মৌলিক, ভঙ্গ প্ৰভৃতি উপাধি ইয়াত নাই। বঙ্গদেশত বসুন্ধন স্থৃতি চলে। কিন্তু ইয়াত তাড়োকৈকে প্ৰাচীন “গঙ্গাজল” স্থৃতি চলে। ভাঙ্গণ আৰু কাৰণহৰ বাহিৰে অন্য জাতিৰ ভিতৰত বিদ্যা-বিবাহৰ প্ৰচলন ইয়াত আছে। হিন্দুধৰ্মত শৰণ লৈ অহিন্দুও হিন্দু হ'ব পৰা প্ৰথা ইয়াত আছে। গোৱালপাৰা, বংপুৰ, জলাইগড়ি আৰু কোচবিহাৰত আজিকো পৰ্যন্ত কামকপীয়া বামুণে গৈছে বিবাহ, ভাৰত, পূজা আদি ধৰ্মকাৰ্য কৰেগৈ। কামকপৰ প্ৰভাৱ ইমান দিনেও ইয়াত লোপ পোৱা নাই। এই জিলাত থকা বৰে। জাতীয় মেছ বা কছাৰী, আৰু কোঁচ বা বাজুবংশী এই দুয়ো জাতিৰ লোক অসমৰ সকলো জিলাতে আছে। এসময়ত এওঁলোকৰ পৃথিবুক্ষবিলাকেই এইদেশ শাসন কৰিছিল। এওঁলোকৰ বজাৰ ভাষা এতি-য়াও পুলিচত আৰু পল্টনত সুখ্যাতিবে কাৰ কৰি আছে। মূৰোপৰ মহাবণ্মৈকো এওঁলোকৰ মানুহ গৈছিল। এওঁলোকক অসমৰ ক্ষত্ৰিয় শক্তি বা martial race বুলি আমি গৰি কৰিব পাৰোঁ।

এটা আদৰ্শ জাতি (Nation) গঠন কৰিবলৈ হলে, সেই জাতিৰ লোকসকল এক ভাষা-ভাষা হ'ব নাপিব আৰু জাতীয় স্বাতন্ত্ৰ্য আৰু বিশিষ্টতা বক্ষা কৰি চলিব নাপিব। আমাৰ ভাষা আৰু সাহিত্যৰ

এনে উন্নতি কৰিব লাগিব যাতে আমি প্ৰকৃত মানুহ গঢ়ি তুলিব পাৰেৈ। ভোগোলিক বিশিষ্টতাই অসমৰ সভ্যতাক এটা বিশিষ্টতা দিছে। নিজৰ বিশিষ্টতাৰ সন্ধান নেপালে, তাক আৱৰ্ত কৰিব নোৱাৰিলে, ভাৰতীয় মহাসঙ্গ বা মহাজাতি গঢ়ি তোলা সম্ভৱ-পৰ নহ'ব। মূৰোপত জাতিসংঘ সভৱ হৈছে, কাৰণ মূৰোপৰ প্ৰতোক জাতিয়ে নিজৰ স্বাতন্ত্ৰ্য, নিজৰ বিশিষ্টতা ঠিক বাহিছে। বঙ্গদেশৰ এজন ডাঙৰ মানুহে কৈছে, “জাতীয়তাৰ জন্য চাই দেশ ভক্তি—চাই জাতিৰ বিশিষ্টতাৰ সন্ধান—চাই সেই বিশিষ্টতা ফুটাইয়া তুলিবাৰ ঐকান্তিকী চেষ্টা। জাতিৰ মধ্যে সাম্প্ৰদায়িক ঈৰ্ষা ও সেই ঈৰ্ষা প্ৰণোদিত কলহ অশুভকৰ। কিন্তু সাম্প্ৰদায়িকতা ও জাতীয়তা যে একত্ৰে থাকিতে পাৰে না, ইহা সত্য নহে”। আমেৰিকাৰ সমিলিত বাজ্যত অনেক সুস্পন্দায় থকা হৰেও জাতীয়তা বজাৱ আছে। তাত ইংৰাজী ভাষাই সকলোৰে জাতীয়তাৰ।

২৫। এই গোৱালপাৰা জিলাত ১২ খন থানা আছে। তাৰ ভিতৰৰ ৮ খন থানাৰ এলাকাৰ স্থুল-বিলাকত অসমীয়া ভাষা চলিছে। বাকী গোলোক-গঞ্জ, ধূৰী, দক্ষিণ শালমৰা আৰু মানিকাচৰ থানাৰ এলাকাত এই পৰ্যন্ত বঙ্গালী ভাষাই চলি আছে। কিন্তু এইবিলাক থানাৰ গাৰঁলীয়া মানুহে ঘৰত বি ভাৰাবে কথা কয় তাক শুন্দৰ বঙ্গালী বুলিব নোৱাৰি। তেওঁলোকৰ ভাষাক আধা বঙ্গালী আধা অসমীয়া বুলিহে কৰ পাৰি। বংপুৰ, জলাইগড়ি আৰু কোচ-বিহাৰৰ ভাষা পূৰ্বে কামকপীয়া বা অসমীয়াহে আছিল। আজি প্ৰাৱ ডেবশ বছৰ হ'ল সেইবিশাক ঠাইৰ স্থুল আদিত বঙ্গালী ভাষা চলোৱা হৈছে তথাপি তাৰ মানুহে এই পৰ্যন্ত আগৰ মাত্-ভাষা একেৰাৰে পাহিৰিব পৰা নাই। শ্ৰীমুকু দুৰ্গাধাম লাহিড়ীয়ে তেওঁৰ “পৃথিবীৰ ইতিহাস”ৰ ২ৱ খণ্ডত লিখিছে।—

“বঙ্গদেশে একটি প্ৰবাদ আছে, যোড়নাতে (ভাদৰ জোশ অন্তৰে) ভাষাৰ পৰিবৰ্তন হয় । বঙ্গদেশৰ কথিত ভাষাৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিলে, এ প্ৰবাদ অনৰ্থক প্ৰচলিত হইয়াছে বলিবা মনে হয় না । গৰ্ণমেন্টেৰ বিবৰণীতেই বঙ্গদেশ প্ৰচলিত ভাষাকে প্ৰধানতঃ চৰ্দিশ বিভাগে বিভক্ত কৰা হইয়াছে । সেই সকল বিভাগেৰ মধ্যে প্ৰধান বিভাগ ছয়টী এবং অপ্রধান বিভাগ আটটী । প্ৰধান বিভাগ ছয়টী এই,—
(১) কল্পসূৰীয় বাঙ্গালা (Central Bengali) অৰ্থাৎ যে বাঙ্গালা চৰিশপৰগণা, নদীয়া, মুশিদ্দাবাদ ; হগুমী এবং হাওড়ায় প্ৰচলিত ; (২) বাঢ়িবুলি বা পশ্চিমা বাঙ্গালা, অৰ্থাৎ যে বাঙ্গালা বৰ্দ্ধমান, বীৰভূম, বাঁকুড়া জেলায় প্ৰচলিত ; (৩) উত্তৰীয় বাঙ্গালা, অৰ্থাৎ যে বাঙ্গালা মালদহ জেলায় এবং বৎপুৰ ও জলাইগুড়ি ভিন্ন বাজসাহী বিভাগেৰ সবৰ্ত্ত প্ৰচলিত ; (৪) বৎপুৰী বা বাজবংশী (কামকপীয়) অৰ্থাৎ যে বাঙ্গালা বৎপুৰ জলাইগুড়ি এবং কুচবিহাৰ বাজে প্ৰচলিত (৫) পূৰ্ব দেশীয় এবং মুসলমানী বাঙ্গালা অৰ্থাৎ ঘৰোহৰ খুলনা ত্ৰিপুৰা এবং ঢাকা বিভাগে প্ৰচলিত বাঙ্গালা ভাষা (৬) চাটগাঁই অৰ্থাৎ ত্ৰিপুৰা ভিৰ চট্টগ্ৰাম বিভাগে প্ৰচলিত বঙ্গভাষা । উল্লিখিত হয় প্ৰকাৰ প্ৰধান ভাষা ভিৰ বাঙ্গালায় আৰও আট প্ৰকাৰ ভাষাকৰ কথাবাৰ্তা হয়” ।

ওপৰত লিখা কথাৰপৰা বুজা যায় যে বৎপুৰ, জলাইগুড়ি আৰু কোচবিহাৰৰ মাঠভাষা প্ৰকৃততে কাম-কপীয়া বা অসমীয়া । এতিবৰা তাত বঙ্গলা ভাষা চলিবৰপৰা তাৰ ভাষাৰ নাম “বৎপুৰী বা বাজ-বংশী বাঙ্গালা” হৈছে । দুর্গামাস বাবুৰে তেওঁৰ “পৃথি-বীৰ ইতিহাস”ৰ বিতীয় খণ্ডত ৩৯১ পিঠিত অসমীয়া ভাষাকো” “আসামী বাঙ্গালা” বুলিছে । ভাল কথা । এতিবৰা বৎপুৰ, জলাইগুড়ি আৰু কোচবিহাৰত “বাঙ্গালা” ভাষাৰ পৰিৱৰ্তে “আসামী বাঙ্গালা” চলা-লেই দুই খণ্ড হৈ থকা পুৰণি কামকপ বাজ বা আসাম আকেৰ যোৰা লাগি এক হ'ব পাৰে ।

২৬। বাঞ্জাসামনৰ মূৰিধাৰ কাৰিপে কোনো এখন ঠাইক আন এখন দেশৰ লগত জাপি দিলেই সেই ঠাইক সেইদেশৰ প্ৰকৃত অঙ্গ বুলিব নোৱাৰিব । বিহাৰ আৰু উড়িষ্যা প্ৰদেশ মুছলমান আৰু ইংৰাজ বাঞ্জডুৰ দিনত বহুকাল বঙ্গদেশৰ লগত চামিল আছিল । সেই বুলি বিহাৰ বা উড়িষ্যাৰ মানুহক বঙ্গলী বুলিব পাৰিব নে ? আমাৰ অসম প্ৰদেশ প্ৰাৱৰ্ত্ত আৰু শতাব্দীকাল বঙ্গদেশৰ গৰ্ণমেন্টৰ অধীনত আছিল । সেই বুলি অসমীয়া মানুহক বঙ্গলী বুলিব পাৰিব নে ? ফ্ৰাসৰ Alsace বোলা ঠাইখন জামে’নিয়ে অধিকাৰ কৰি তাত জোৰ কৰি German ভাষা আৰু সভ্যতা চৰাইছিল । কিন্তু Alsace ব মানুহবিলাকে ভিতৰে ভিতৰে তেওঁলোকৰ জন্মভূমি ফ্ৰাসৰ লগতহে ষোগ বাধিছিল । এতিবৰা Alsace আকেৰ ফ্ৰাসৰ লগত লগ থালে । প্ৰাৱ শতাব্দীকাল চেষ্টা কৰিও জামে’নিয়ে Alsace ব ফৰাছী মানুহবিলাকক জামে’ন কৰিব নোৱাৰিলে । আয়ৱলেগে কত শত বছৰ ইংলণ্ডৰ অধীনত ধাকিউ নিজৰ জাতীয়তা, স্বাতন্ত্ৰ্য আৰু বিশিষ্টতা বজাৰ বাধিছে । ধন্য ফৰাছী আৰু আইবিছ জাতিৰ স্বদেশ-মুৰৰ্বাগ আৰু স্বজাতিপ্ৰিয়তা ! আমি চিৰকাল কাম-কপীয়া অসমীয়া । আমি আমাৰ মাঠভূমি আৰু মাঠভাষাক ভাল পাৰই লাগিব ।

২৭। মহাবিশ্বৰ সংক্ষান্তি আমি বিহুৰ উৎসৱ কৰোঁ । সেই উৎসৱৰ লগতে আমি বছৰি এবাৰ আমাৰ মাঠ, জন্মভূমিৰ পূজা কৰা ভাল দেখোঁ । সেই পঞ্জাতে সকলো অসমীয়া, কি হিন্দু, কি মুছলমান, কি খণ্টান, কি আন ধৰ্মাৱলৰী, সকলোৱেই ষোগ দিব পাৰিব । তাত স্বদেশৰ কীৰ্তি-কাহিনী, বীৰ সকলৰ জীৱনী আদি পাঠ হব আৰু জাতীয় ঝীড়া-কৌতুক আৰু বায়াম আদিও দেখুৱা হ'ব । মাঠপঞ্জাৰ দিনা মেলা বা প্ৰদৰ্শনীও পাতিৰ পাৰি । আমাৰ দেশৰ মেলা বা প্ৰদৰ্শনীও পাতিৰ পাৰি । আমাৰ দেশৰ মানুহৰ ভিতৰত শাতে শ্ৰেষ্ঠ, শ্ৰীতি আৰু একতাৰ সংকাৰ হয়, শাতে আমাৰ মানুহক স্বদেশামুৰাগী আৰু স্বজাতিপ্ৰিয় কৰিব পাৰি, তাৰ চোৱা কৰাই মাঠ-

প্রাচীর অধান উদ্দেশ্য হব। আশা কর্বো সম্মিলনে এই সংস্কৃত ধর্মাবিহিত বিবেচনা করিব। মাত্‌প্ৰজাই তাগ আৰু সেৱাৰ দ্বাৰা মাত্‌ভূমিৰ মুখ উজ্জল কৰিবলৈ আমাৰ উদ্দগনি দিব।

(২৮) সামৰণিত, আমাৰ ভাষা আৰু সাহিত্যৰ উন্নতিৰ অৰ্থে এই সুযোগতে যৎকিঞ্চিত ক'ব খোজোঁ। (ক) ইংৰাজীত এটা কথা আছে,—“The child is the father of man.” সঁচাকৈয়ে, “The youth are the nation's future,” আমাৰ জাতিৰ ভবিষ্যৎ আমাৰ শিশু সম্মানসকলৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰিছে। আকৌ, শিশুসকলৰ উন্নতি ঘাইকৈ মাত্-সকলৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰিছে। কিন্তু দুখৰ বিষয় আমাৰ সাহিত্যত শিশুপাঠী আৰু শ্রী-পাঠী পুৰিৰ অভাৱ জিলিকি আছে। আশা কৰ্বো আমাৰ সাহিত্যিকসকলে এই অভাৱ প্ৰাৰ্বলৈ চেষ্টাৰ হৃষি নকৰিব। শিশুসকলৰ নিমিত্তে যি এখন “অৰণ” কাকত ওলাইছে, সকলো স্কুলতে তাৰ একোখন লোৱা উচিত। আমাৰ দেশত প্ৰাথমিক শিক্ষা বাধ্যতামূলক হোৱা বাহনীৱ।

(খ) এই পৃথিবীৰ নানা দেশত নানা ভাষাত জ্ঞানীসকলে সমৃহ মানবজাতিৰ ঐন্দ্ৰিয় অৰ্থে যি-বিলাক উত্তম পৃথি লিখি দৈখ গৈছে সেইবিলাক আমাৰ ভাষাত অনুবাদ কৰি প্ৰকাশ কৰা ভাল দেখেঁ। আমাৰ সাহিত্যিকসকলক তিৱ ভিন্ন বিষয়ৰ ভাল ভাল পৃথি লিখি আমাৰ সাহিত্যৰ শ্ৰীবৃক্ষি সাধন কৰিবলৈ এই সম্মিলনৰ পৰা উৎসাহিত কৰিব লাগে। বৰ স্বৰূপ বিষয়ৰ যে এই জিলাৰ এজন কোম্পনি বয়সীয়া বধো ছাত্ৰই এই বয়সতে “কমল-কলি” নামে এখন স্বন্দৰ পদ্যৰ পৃথি লিখি উসিয়াইছে। তেওঁৰ নাম শ্ৰীসীতানাথ ব্ৰহ্মচোধুৰী। আশা কৰ্বো কালত এই ল'বাটি সুকৰি হব।

(গ) আমাৰ দেশৰ হিন্দুমাত্ৰে মাত্-ভাষাৰ লগে লঞ্চে সংস্কৃত, পালি বা হিন্দী ভাষাও শিকা উচিত বুলি ভাৰ্বো। সেই দৰেই, আমাৰ মুছলমান ভাইকসলেও

আৰোৰী, পাৰ্টি বা উৰ্দ্দ্ব শিকিয লাগে। ইচ্ছাম ধৰ্মৰ পৰিত্বে শাস্ত্ৰবিলাকৰ অসমীয়া অনুবাদ কৰা উচিত।

(ঘ) ইংলণ্ড প্ৰভৃতি দেশত গাঁও আৰু নগৰ-বিলাকত লাইব্ৰেৰী বা পুথিৰ্বাল স্থাপনৰ বিষয়ে আইন আছে। ইং ১৮৯২ চনৰ 55 and 56 Victoria C. 53 নামৰ বিলাকৰ আইনখন উল্লেখ যোগ্য। তাত Travelling-Library বা চলন্ত পুথি উৰ্বালো আছে। চলন্ত পুথি-উৰ্বালৰ ভঁৰালীৱে গাঁৱে গাঁৱে গৈ মানুহ গোটাই পুথি পঢ়ি শুনাই আৰু Lantern Slides বা ছাঁৱাচ্চি দেখুৱায়। ভাৰতবৰ্ষৰ বৰদা বাজ্যত তেনেকুৱা পুথি-উৰ্বাল আছে। আমাৰ দেশৰো গাঁইলীয়া নামৰ আৰু মস্জিদ-বিলাকত সৰ্বসাধাৰণৰ কাৰণে আৰু স্কুলবিলাকত ল'বা-ছোৱাঁসীৰ কাৰণে পুথি-উৰ্বাল স্থাপিত কৰিব পাৰিলৈ ভাল হৱ। ইংৱাত চলন্ত পুথিৰ্বালৰো আৰশ্যক। আমাৰ গীত, নাট, ভাৱনা আৰু চিত্ৰ বিষ্যাৰ উন্নতি হ'ব লাগে।

(ঙ) Mass Education অৰ্থাৎ সৰ্বসাধাৰণৰ শিক্ষাৰ কাৰ্যত বাতৰি কাৰকতে বিশেষৱৰ্কপে সহায়তা কৰে। আমাৰ দেশৰ প্ৰত্যেক জিলাৰপৰা একোখন সুলভ বাতৰি কাৰকত ওলাৰ পাৰিব বুলি আমি আশা কৰ্বো। বাতৰি কাৰকতৰ প্ৰতি আমাৰ মানুহৰ অনুবাদ জন্মাৰ লাগিব।

(চ) অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্যৰ এখন বিস্তৃত ইতিহাস এই পৰ্যন্ত ওলোৱা নাই। আমাৰ কোনো সূযোগ্য সাহিত্যিকে সেই কাম হাতত লব নে? অপ্ৰাণিত পুৰণি সাংঠি-পতীয়া পুথিৰ্বালক উগিৱাৰ-বৰ কাৰণে আমাৰ দেশৰ ধনীসকলে চেষ্টা কৰিলৈ ভাল।

(ছ) নামনী অসমত এনে কিছুমান শব্দৰ ব্যৱহাৰ আছে যিবিলাক উজনী অসমত ব্যৱহাৰ নহৰ। আমাৰ ঘনেৰে গোটেই অসমৰ সাহিত্য-বাজ্যত পৰা যায়—মানে সেইবিলাক শব্দৰ ব্যৱহাৰ হোৱা উচিত। যেনে—উজনীৰ মানুহে পঞ্চ বা কদম্বক “বোকা”

বোলে কামৰূপৰ মানুহে “পেঁক” বোলে; গোৱালপাৰাৰ মানুহে “কাদং” বোলে। এতিয়া বোকা, পেঁক, কাদং, এই তিনিওটা শব্দ বাবুৰ কৰাৰ পৰা আমাৰ একো হানি নহয়। বৰঞ্চ তাৰপৰা আমাৰ শব্দ-সম্পদ বাঢ়িৰ।

(জ) যি যি কাৰণত বঙ্গভাষা আৰু সাহিত্যৰ ইমান উন্নতি হৈছে তাৰ ভিতৰত সেই দেশৰ ৰজা জমিদাৰসকলৰ সহায়তা। এটা ঘাই কাৰণ। আমি আশা কৰোঁ আমাৰ দেশৰ ৰজা জমিদাৰ আৰু ধনী লোকসকলেও আমাৰ ভাষা আৰু সাহিত্যৰ শ্ৰীহৃদিৰ নিমিত্তে যথাসাধ্য চেষ্টা কৰিব। আমাৰ দেশৰ গৱৰ্ণমেন্টে আমাৰ যি সহায়তা কৰিছে সেই বাবে আমি গৱৰ্ণমেন্টৰ ওচৰত কৃতজ্ঞ। আমাৰ দেশৰ দুজন সাহিত্য-সেৱকে গৱৰ্ণমেন্টৰ পৰা বৃত্তি বা পেমন পাইছে। ‘হেম কোষ’ অভিধানো গৱৰ্ণমেন্টেই ছপাই উলিয়ায়।

গৱৰ্ণমেন্টৰ অনুগ্ৰহত আমি গুৱাহাটীত এটি MUSEUM বা যাদুবৰ পাইছোঁ। “কামৰূপ অশ-

সঙ্গান সমিতি” আৰু “আসাম সাহিত্য সভা” উভয়েই গৱৰ্ণমেন্টৰ পৰা আৰ্থিক সাহায্য পাইছে। এতিয়া আমাৰ কিছুমান ত্যাগী-উদ্যোগী অক্লান্তকৰ্মী দেশ সেৱক লগা হৈছে। অসমমাত্ৰ ৰঞ্জ-প্ৰসৱিনী। যুগে-যুগে কালে কালে আই মাত্ৰ গৰ্ভত অনেক ধৰ্মবীৰ আৰু কৰ্মবীৰৰ জন্ম হৈছে। আগলৈকো যে নহৰ তাৰ কোনো কাৰণ নাই। সপোনত দেখিলো, কৰতোয়া সদানীৰাৰপৰা সদীয়া সপুত্ৰীলৈকে পুৰণি কামৰূপৰ সকলো মানুহ মিলি এটি আদৰ্শ জাতি গঠন কৰি “জয় অসমৰ জয়” ‘জয় অসমীয়াৰ জয়’, বুলি চিৰোত্ত দিঙ্গুল কঁপাই তুলিছে। কেতিয়াৰা এই সপোন ফলিয়াৰ নে ? *

* ১৮৪৮ শকৰ ২ কাতি মঙ্গলবাৰে ধুবুৰী জিলাত বহা “অসম সাহিত্য সমিলনৰ” নৱম বৰ্ষিক অধিবেশন উপলক্ষে লিখা প্ৰবন্ধ। আসাম হিতৈষী, ২য় বৰ্ষ, ১৮৪৮ শক দ্রষ্টব্য। প্ৰবন্ধটোক নাম হৈছে গোৱালপাৰা জিলা আৰু কামৰূপ ৰাজ্যৰ সংক্ষিপ্ত বিৱৰণ।
—সম্পাদক বছনাৰলী—